

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Det ska löna sig att plugga”

Jan Björklund, Utbildningsminister, 2008-02-06

En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

Sofia Andersson/Lina Nicklasson

”Inriktning/specialisering/LAU370”

Handledare: Mats d Hermansson

Examinator: Toivo Burlin

Rapportnummer: VT08-1193-5

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

FÖRORD

Vi vill börja med att tacka vår handledare för all hjälp! Tack även till de forskare som tog sig tid att svara på våra frågor, vi riktar även ett varmt tack till Jan Björklund för en mycket inspirerande presskonferens om det nya betygsförslaget!

Göteborgs Universitet Maj 2008

Sofia Andersson

Matematik och Filmvetenskap

Lina Nicklasson

Biologi och Företagsekonomi

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

ABSTRACT

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”Det skall löna sig att plugga” – En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

Författare: Sofia Andersson & Lina Nicklasson

Termin och år: VT 2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Mats d Hermansson

Examinator: Toivo Burlin

Rapportnummer: VT08-1193-5

Nyckelord: Betyg, betygsförslag, (Ds 2008:13), betygsskala, skolpolitik, betyghistorik, betygsforskning, betygsreform

Syfte

I detta arbete tas en närmare till på Jan Björklunds förslag på ny betygsskala (Ds 2008:13) samt hur den process som ligger bakom förslaget har sett ut. Syftet är att utifrån aspekter som bland annat politiska ideologier och kunskapssyner studera vad som lett fram till förslaget.

Huvudfråga

Hur mycket och på vilket sätt påverkar politiska ideologier i det nya och tidigare betygsystembyte?

Metod och material

En historisk tillbakablick med fokus på betyg och de olika betygsreformer som skett i Sverige genomförs genom en litteraturstudie. Vidare har även olika propositioner, betänkande samt dokument från Statens offentliga utredningar kring betygsfrågan studerats men också artiklar av betyg- och bedömningsforskare har granskats. Därefter utfördes en kvalitativ undersökning i form av intervjuer med betyg- och bedömningsforskare samt en politisk sakkunnig från den nu sittande regeringen(2008).

Resultat

I analys och resultat genomförs en jämförande analys utifrån våra kvalitativa intervjuer. Slutsatsen är att politiska ideologier tydligt påverkar beslut vid betygsystembyten. Genom historien kan man se att inflytande i debatten flyttats från forskare till allmänheten, men att det ändå är politikerna som tar det slutgiltiga beslutet i processen.

Betydelse för läraryrket

Det är viktigt att som lärare ha kunskap i vilka olika kunskapssyner och politiska influenser som styr och påverkar i skolreformer. Det är viktigt för att ha en medvetenhet och ett kritiskt förhållningssätt till olika styrdokument

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte.....	6
1.2 Frågeställningar	6
2. Metod.....	6
2.1 Val av metod.....	6
2.1.1 Kvalitativ undersökning.....	6
2.1.2 Litteraturstudie	7
2.1.3 Intervjuer	8
2.2 Urval, genomförande och analysmetod	8
2.3 Reliabilitet, Validitet och etiska övervägande.....	9
2.4 Avgränsning	10
3. Teoretisk Historik.....	11
3.1 1800-talet.....	11
3.2 1930-talet.....	12
3.2.1. Betyg i ordning och uppförande?	14
3.3 1962 Det relativa betygssystemet införs.....	15
3.4 1970-talet.....	15
3.6 1980-talet.....	17
4. 1994 - En ny läroplan och ett nytt betygssystem i det obligatoriska skolväsendet.....	17
4.1 Ett socialdemokratisk startskott	17
4.2 Ett borgerligt förslag	18
4.3 Socialdemokratiskt beslutande.....	20
4.4 En kollision mellan partier	21
5. Socialistisk och borgerlig skolpolitik.....	22
6. Det nya betygsförslaget 2007	23

6.1 Detta var Betygsberedningens uppdrag.....	24
6.2 Förslaget som togs fram.....	25
6.2.1 Icke-godkänd eller streck?.....	26
6.2.2 Varför bokstäver?	27
6.3 Motivations- och urvalsfunktionen i det nya förslaget	27
6.4 Betygsberedningens förslag på fortsatta insatser.....	28
6.5 Sammanfattning av vad det nya betygsförslaget ska innebära	28
7. Pedagogisk forskning kring betyg	29
7.1 Betygsforskningen.....	29
8. Resultat och Analys av det nya förslaget	32
8.1 Om processen bakom det nya betygsförslaget.....	32
8.2 Om innehållet i det nya betygsförslaget.....	35
9. Slutsats.....	39
10. Referenser	40
10.1 Tryckt litteratur	40
10.2 Artiklar	41
10.3 Otryckta källor.....	41
10.4 Otryckta källor från riksdagen.....	41
11. Bilagor	43

1. INLEDNING

Betyg och betygss Diskussionen väcker ofta många känslor, det är inget nytt, så har det alltid varit. Att bli bedömd, och speciellt orättvist bedömd, är något man minns länge. Många har upplevt betygsstress, att läraren inte varit rättvis, hur nära det varit att du fått ett högre, eller lägre, betyg och vad det kan ha inneburit för vidare studier.

Den 13 februari 2008 lade regeringen fram ett förslag på ett nytt betygssystem, skollag och gymnasiereform. Detta har skapat ännu en debatt i media om skolan, lärarnas roll och bedömning. Debatten kring den förändring i det nuvarande betygssystemet som kommer att ske var det som främst fångade vårt intresse. Vi frågade oss vem det egentligen är som avgör hur vi ska bedömas. Samhället utövar genom regering och riksdag kontroll av skolan genom bland annat lagar, styrdokument, läroplaner och kriterier. Genom betygen kontrolleras eleverna, men även lärarna då det är ett av deras arbetsverktyg.

Betyg och betygssystem kan optimeras för att gynna urval eller lärande menar betyg- och bedömningsforskaren Anders Jönsson (2008). I Sverige har betygen sedan 1940 talet varit mycket knutna till urvalsfunktionen för högre studier (Andersson, 1999, s 7). Men betygen som ett urvalsinstrument har minskat efter hand. 1998 antogs ca 60 % på dagens kunskaps- och målrelaterade betyg till högskola och universitet. Övriga antogs genom högskoleprov, arbetsprover eller intervjuer. I och med den nya regeringens förslag förändras direktiven från och med hösten 2008 till att endast en tredjedel ska antas via betygssurvalet.

Minst en tredjedel av platserna på varje utbildning tillsätts i betygssurvalet och minst en tredjedel tillsätts i provsurvalet. Dessutom har högskolan möjlighet att själv bestämma urvalet till högst en tredjedel av platserna.

(www.studera.nu, 2008-04-27)

Betyg kommer därmed få en mindre betydande roll som urvalsfunktion till högskolor. Trots detta väljer den nuvarande regeringen att föreslå en betygsskala med fler betygssteg som därför kan tyckas vara mer anpassad för urval.

Efter att ha studerat betygsreformer genom historien och regeringens nya förslag tyckte vi oss se tendenser till att politiska ideologier styr vid beslut. Problemet med detta anser vi ligger i hur mycket de politiska ideologierna hos de regerande partierna har påverkat betygens utformning och kriterier. Syftet borde ligga i vad som är bäst för individerna som går i skolan. Vi frågar oss om det ibland styrs för mycket av politiken. Hur politiska ideologier och kunskapssyner i samhället påverkar nya systemförändringar inom skolan intresserade oss därför. Vi vill i detta arbete visa en närmare titt på det nya betygsförslaget samt andra skolreformer som skett genom historien.

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

1.1 SYFTE

Syftet i detta examensarbete är att undersöka processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygssystemskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier, kunskapssyner och relevant forskning.

1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR

Arbetet utgår från följande frågeställningar:

- Vem bestämmer i beslut om systemskiften? Politiker, forskare, lärare/skola och hur har beslutsordningen sett ut historiskt.
- Hur ser de olika aktörerna (politiker, forskare, skola) på betydelsen av betyg? Varför betyg?
- Hur ser forskningen kring betyg ut?

Mot bakgrund av resultatet på de inledande frågeställningarna analyseras dagens förslag utifrån följande frågeställningar:

- Vilka forskningsgrunder ligger bakom det?
- Hur mycket/på vilket sätt påverkar politiska ideologer skolvärlden i detta systembyte?

2. METOD

2.1 VAL AV METOD

Här presenteras de olika metoder som använts för att besvara de frågeställningar som ligger till grund för arbetet samt syftet.

2. 1. 1 KVALITATIV UNDERSÖKNING

Det val av metod som används i arbetet är en kvalitativ undersökning, som innefattar både en litteraturstudie samt intervjuundersökning för att kunna analysera det nya betygsförslaget utifrån uppsatsens syfte. ”Syftet med kvalitativ forskning är just att upptäcka och beskriva vilka fenomen som finns på det studerade området” (Stukát, 2005, s 34). I en kvalitativ undersökning ligger fokus på holistisk information, det vill säga uppfattningen om att helheten är mer än summan av delarna. Huvuduppgiften för det kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer, inte generalisera, förklara och förutsäga som det kvantitativa synsättet står för (Ibid. s 32). Ett kvalitativt synsätt går istället ut på att man ifrågasätter förekomsten av generella lagbundenheter och inriktar sin forskning på det enskilda fallet (Johansson & Svender, 1998, s 27). Valet av en kvalitativ undersökning föll naturligt för detta arbete då analysen av processen kring den nya betygsförslaget berör ett mindre antal specifika aktörer. En negativ aspekt med den kvalitativa intervjuundersökningen och den kvalitativa forskningen är att den enligt många är alltför subjektiv, främst då stor vikt ligger på tolkningen av intervjuerna, vilket kan variera beroende på vem författaren är (Stukát, 2005, s 32; Johansson & Svender, 1998, s 28). Trots risken för subjektiva tolkningar lämpar sig kvalitativa intervjuer bäst i detta fall då syftet är att få ut djupgående tankar och åsikter kring de nya betygsförslaget.

2.1.2 LITTERATURSTUDIE

För att göra en kritisk analys av det nya betygsförslaget ur ett politiskperspektiv krävdes kunskap kring förslagets bakgrund, vilka som varit delaktiga i de olika delarna av processen och i vilken utsträckning. Samt även vad som tidigare skrivits om politikens inverkan på skolan vid olika reformer. Arbetet med att få fram material till denna studie startade med litteratursökning kring skolpolitik och skolhistorik, där fokus låg på betygens roll och betygssättning. Litteraturen har behandlats som en bakgrund till hur debatten kring betyg har förts fram till idag. Den utgör fakta kring olika skolpolitiska debatter samt visar hur olika politiska partier har ställt sig till frågor som rör skola, undervisning, kunskapssyn och urval.

Den historiska överblicken har mer fokus på 1994 och 1962 på grund av att det under dessa tider genomfördes stora reformeringar av skolan som följaktligen dokumenterats mer detaljerat. Att det vidare finns mer detaljerade information kring årtionden närmare nutid är på grund av den informationsmängd som går att hitta, samt att det för vår studies syfte är mer intressant att studera tider som är liknade nutiden i samhällsstruktur och hur politik förts. I litteraturstudien har det nya betygsförslaget granskats tillsammans med de propositioner, betänkanden och direktiv som ligger till grund för förslaget och som dokumenterats på regeringens hemsida.

2.1.3 INTERVJUER

Utöver litteraturstudien genomfördes en kvalitativ intervjuundersökning. De intervjumetoder som använts har delvis varit öppna, delvis ostrukturerade. Öppna intervjuer går ut på att frågorna bestäms utifrån hur intervjun fortlöper (Johansson & Svender, 1998, s 27). Ostrukturerad intervju berör teman och ämnen, men frågorna ställs i den ordning som bjuds in, intervjuaren har också möjlighet till att ställa följdfrågor (Stukát, 2005, s 39). Fördelen med öppna och ostrukturerade intervjuer är att det är en metodik som ger möjlighet att komma längre och nå djupare i intervjun (Ibid. s 39).

Intervjuerna genomfördes via telefon eller e-post. Kontakten med de intervjuade togs via e-post där förfrågan om en telefonintervju stod som högsta prioritet, dock fanns alternativet att använda sig av e-post intervju, något som majoriteten valt. Valet av antingen telefon eller e-post intervju kommer från att de intervjuade bor i olika delar av landet och på grund av både ekonomisk- och tidspress fanns inget annat alternativ. Telefonintervju är mer anpassad för strukturerade intervjufrågor men mindre passande vid djupgående frågor och svar (Stukát, 2005, s 40). Trots detta genomfördes telefonintervjuerna samt e-post intervjuerna med djupgående frågor. Telefonintervjuerna hade möjlighet att bli djupgående då de intervjuade innan intervjun genomfördes fick tillgång till frågorna samt att de intervjuade var sakkunniga inom området frågorna berörde. De intervjuade fick även förfrågan om de önskade vara anonyma.

Jan Björklunds presskonferens från den 6 februari 2008 har även studerats i detta arbete. Presskonferensen finns som länk på regeringens hemsida och är inspelad då Björklund presenterar det nya betygsförslaget. De uttalanden som används i uppsatsen är transkriberade från presskonferensen.

2.2 URVAL, GENOMFÖRANDE OCH ANALYSMETOD

Tanken var först och främst att få möjlighet att intervjua personerna från den arbetsgrupp som författat och arbetat fram det nya betygsförslaget. Efter kontakt med utbildningsdepartementet visade detta sig omöjligt då personerna i arbetsgruppen inte stod som ansvariga för innehållet utan ansvaret fanns hos skolenheten. Anledningen till detta är att arbetsgruppen arbetat utifrån direktiv från regeringen och därigenom enbart utfört ett arbete från en order. Vi fick möjlighet att prata med Kristian Ramstedt, den sakkunniga i arbetsgruppen och chef på Skolverket. Till honom ställdes bara ett fåtal korta frågor för att klargöra vissa frågetecken kring arbetsprocessen, men dock inga frågor som rörde det nya betygsförslaget. De direktiven som gavs arbetsgruppen kom från utbildningsminister Jan

Björklund. En intervju med Björklund var inte möjlig utan istället gavs möjligheten till en intervju med Fredric Skälstad som arbetar som politisk sakkunnig på utbildningsdepartementet. Med Skälstad genomfördes en intervju via telefon där frågorna berörde den kritik det nya betygsförslaget fått av vissa forskare (se bilaga 1).

Utöver intervjun med Skälstad genomfördes även intervjuer med forskare inom betyg och bedömning i Sverige. En e-postförfrågan om telefon eller e-post intervju (se bilaga 2) skickades ut till nio forskare i landet varav tre forskare, Anders Jönsson (se bilaga 3), Jörgen Tholin (se bilaga 4) samt Bengt Selghed (se bilaga 5), hade möjlighet att svara på frågor via e-post. De frågor som ställdes var öppna frågor där främst fördelar och nackdelar på det nya betygsförslaget diskuterades samt deras åsikter kring betygsforskningen i Sverige. Utöver våra frågor överlät även Jönsson (se bilaga 6) samt Selghed (se bilaga 7) opublicerat material kring det nya betygsförslaget som de själva författat. Utöver de tre e-post intervjuerna genomfördes också en telefonintervju med betygsforskare Christian Lundahl (se bilaga 8). Likt intervjun med Skälstad var intervjun med Lundahl en öppen intervju som berörde samma frågor som ställdes till övriga betygsforskare.

Valet av undersökningsgrupp beror framförallt på att syftet med uppsatsen är att belysa det nya betygsförslaget utifrån politisk synvinkel samt forskar synvinkel. Utifrån de snäva önskningarna skapades en urvalsgrupp.

Analysen består av en jämförandeanalys mellan forskare, politiker och litteratur. Resultat och analysdelen inleds med en genomgång av det nya betygsförslaget och följs upp av den gjorda forskningen kring betyg och framförallt betygens motiverande effekt. I resultat och analys delen lyfts även de olika forskarnas åsikter fram kring betygsforskning och jämförs med varandra. Forskarnas uttalande jämförs sedan med den politiskt sakkunnige från utbildningsdepartementets men också med Björklunds uttalande från presskonferensen den 6 februari 2008. Betygsförslaget analyseras utifrån både innehållet samt processen bakom förslaget.

2.3 RELIABILITET, VALIDITET OCH ETISKA ÖVERVÄGANDE

Reliabilitet visar på mätningens tillförlitlighet. Exempel på brister i tillförlitligheten är att man som intervjuare har feltolkat intervjuobjektet, att den man intervjuar har en dålig dag eller att miljön inte är riktigt perfekt (Stukát, 2005, s 126). Reliabiliteten är osäker på kvalitativa undersökningar eftersom det låga antalet undersökningsspersoner begränsar och minskar möjligheterna till generaliseringar (Stukát, 2005, s 32).

Validitet visar på hur bra man mäter det man avser att mäta. Exempel på vad som avgör validiteten är om frågorna i intervjun är för stora eller för smala, om onödiga frågor ställs eller om det är något som saknas (Stukát, 2005, s 126).

Eftersom att alla intervjuade blev tillfrågade med anledning av sitt yrke och sin professionalism inom betygsfrågan var önskemålet att de inte skulle stå som anonyma. Samtidigt som frågan om medverkan ställdes även frågan om att vara anonym. Efter deltagande skickades en kopia på uppsatsen till var forskare för deras godkännande. Även den politiske sakkunnige godkände sin medverkan i uppsatsen. Reliabilitet, mätningens tillförlitlighet, påverkas i intervjuer av att de intervjuade står nämnda i namn, eventuellt kan namngivningen ge en något mer otillförlitlighet. Främst då man som omnämnd vid namn eventuellt svarar mindre ärligt än utan namn. Politiker och forskare är dock instanser som vill stå för sina uttalanden. Därav påverkas inte intervjuerna av att namnen står med utan det är snarare en styrka då instanserna vill göra sin röst hörd.

Intervjuer via e-post är inte alltid det exemplariska vilket kan påverka reliabiliteten negativ. En nackdel med e-post intervju är att inte möjligheten till följdfrågor finns samt att frågorna kan misstolkas. En fördel är dock att den intervjuade själv kan välja avsatt tid för att svara på frågorna samt att den frågade har gott om tid att tänka igenom sina svar. Ett lågt antal intervjuade är inte positivt för tillförlitligheten. Trots att vi intervjuat relativt få forskare är det ändå procentuellt sätt ett rimligt antal intervjuer utifrån hur många forskare det finns i Sverige.

Uppsatsen fokuserar på politik inom skolvärden, likaså har de frågor som använts i intervjuerna cirkulerat kring politik och skolpolitiska frågor. Viktigt att belysa är att trots de politiska analyserna i uppsatsen har en strävan om politiks objektivitet funnits ifrån författarnas del. Även i de frågor som använts dels under de genomförda telefonintervjuerna dels i e-post intervjuerna har en stor ansträngning lagts på att inte låta någon politikis ståndpunkt från författarna lysa igenom.

2.4 AVGRÄNSNING

Syftet med detta arbete är inte att undersöka vad skola, lärare och elever tycker om det nya betygsförslaget. Utan vi har bara velat ta reda på om dessa aktörer får ta plats i processen och får vara med att påverka då ett nytt system utarbetas. Därav har vi valt att inte intervju lärare eller elever, dels för att det hade fordrat ett så stort antal undersökningsspersoner. Det krävs inte heller diskussion med lärarna för att förstå deras medverkan i processen, då det framgår genom litteratur och propositioner.

3. TEORETISK HISTORIK

Här följer en sammanfattning kring hur betygen utvecklats från det absoluta systemet fram till det målrelaterade betygssystemet som används idag. Då alla barn skulle börja gå i skolan blev rättvisa betyg allt viktigare, och det har sedan dess lyfts fram flera gånger. Vi går in på vilken syn på kunskap man haft och vad de olika idéerna kommit från, varför man bytt betygssystem och vad som kan ligga bakom de åsikter man haft.

Sveriges styre: (www.regeringen.se, 12 maj 2008)

1936-1976 Socialdemokraterna.

1976-1982 Olika borgerliga partier.(ej Moderaterna)

1982-1991 Socialdemokraterna.

1991-1994 Koalition: Moderaterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokraterna.

1994-2006 Socialdemokraterna.

2006- Koalition: Moderaterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokraterna

3.1 1800-TALET

1809 upphörde enväldet i vårt land (Hasselrot, 1980, s 9). En regeringsform med liberala idéer om individens frihet och jämlikhet antogs. De många förändringarna i samhället under den här tiden ökade snabbt behovet av utbildade människor i näringsliv, förvaltning, utbildning och forskning. En livlig debatt kring folkundervisning pågick under tidigare delen av 1800-talet, de demokratiska aspekterna var en sak men det fanns också andra skäl till varför man behövde utveckla utbildningen. Folkmängden ökade och de alltmer komplicerade processerna på arbetsplatserna krävde en mer utbildad arbetarklass (Ibid.).

Före 1800-talet var betygssättningen inte reglerad i någon nämnvärd utsträckning i Sverige (Andersson, 1999, s 13). Betygens roll var då främst att visa en elevs allmänna begåvning och studieförutsättningar, elevens förstånd och även ibland den fysiska förmågan. Betygen berörde på den tiden hela personligheten. Det var först en bit in på 1800-talet som bestämmelser kring betyg började diskuteras. En följd blev att betygssättningen fokuserade mer och mer på skolämnena och de framsteg som eleven gjorde inom dem, mindre på personlighet, även om det fortfarande låg stor vikt vid det vid betygssättningen. I 1820 års skolordning fanns betygsskalan A – D. Termer som användes för de olika stegen var till exempel flitig, gott förstånd, gott minne, trögt minne, svagt förstånd och lättjefull. Skolan noterade elevernas uppförande och ekonomiska förutsättningar, där en betygsskala bestående av bokstäver med beteckningarna A-förmögen, B-behållen, C-behövande och D-fattig användes (Ibid, s 14).

3.2 1930-TALET.

Under början av 1900-talet kom universitetens betygsättning att spela stor roll för läroverkens och realskolans sätt att sätta betyg, vilket i sin tur påverkade folkskolan. I slutet av 1930-talet fanns en sjugradig bokstavsskala både vid läroverk och vid folkskola, den är vad vi nu brukar kallar det *absoluta betygssystemet* (Andersson, 1999, s 14). Betyg gavs i alla läroämnen (A, a, AB, Ba, B, Bc, C), ordning (A, B, C) och uppförande (A, B, C, D). Eleverna fick betyg varje termin från årskurs 1 (Skolverket, *Betygshistorik*, 2008).

Den kunskapssyn som rådde vid denna tidpunkt var starkt förmedlingspedagogisk, kunskapen skulle förmedlas från lärare till elev. Kunskapen betecknades även som något absolut och ändligt, stora A var därför något man kunde uppnå först vid slutet av sin utbildning då man lärt sig allt som skulle läras inom ett ämne (Andersson, 1999, s 15). Stora A i uppförande kunde man däremot få ända från första klass (Skolverket, *Betygshistorik*, 2008).

Vad som krävdes på de respektive betygsstegen var under denna tid i princip lärarens ensak. Det fanns inget rikstäckande system för betygsättningen, och anvisningar om vilka krav som de olika stegen motsvarade fanns i mycket liten utsträckning (Andersson, 1999, s 15). Detta ledde till att skilda metoder tillämpades av olika lärare i olika ämnen (Skolverket, *Betygshistorik*, 2008). Anledningen till att det inte fanns några krav på jämförbarheten berodde på att det inte fanns någon klar koppling mellan betygen och urvalet till vidare studier (Andersson, 1999, s 15-16). Man använde sig oftast av inträdesprövningar, till exempel skriftliga prov, förhör eller samtal. Modersmål och räkning var de ämnen som prövades både skriftligt och muntligt, de andra ämnena endast muntligt. Läroverken var mycket nöjda med detta system, medan företrädare för folkskolan inte alls var lika nöjda. Det var den styrande inverkan som inträdesproven hade på folkskolans utbildning som de kritiserade, till exempel den ensidiga inriktningen mot matematik och språk (Ibid.).

Men ju fler människor som valde att söka sig till högre utbildningar desto mer blev det nödvändigt att använda betygen som ett urvalsinstrument vid antagning till realskola, gymnasieskola eller universitet. Kraven på betygens jämförbarhet ökade därmed och kritiken riktade sig mot att det inte fanns några tydliga anvisningar som angav vilka kunskapskrav de olika betygsstegen motsvarade (Skolverket, *Betygshistorik*, 2008). På grund av detta missnöje tillsattes en utredning av statens offentliga utredning (SOU) 1938 (SOU 1938:29) Avsikten var att se över intagningsförfarandet mellan folkskolan och den efterföljande realskolan och läroverket, målet var att få ett i möjligaste mån rättvist och lämpligt urval bland de sökande. (Andersson, 1999, s 16). Frits Wigforss fick ansvaret för denna utredning. Wigforss var socialdemokrat, lärarutbildare och matematikdidaktiker. De socialdemokratiska tankarna kring demokrati, rättvisa och allas rättighet till en utbildning fick stort utrymme i utredningen. Wigforss och många andra ville dels ha ett betygssystem som kunde jämföra elever över hela landet, och dels ett system som kunde skapa rättvisa urval till högre studier. En reformering av betygsskalan föreslogs samt en förändring av intagningsystemet via inträdesproven som nu gällde. Detta blev starten för det *relativa betygssystemet*. Insamlade stickprov från elever i hela Sverige som vid ett givet tillfälle genomgått så kallade standardiserade prov fick utgöra ”riksklassen” och fick representera procentsatserna i skalan:

A	a	AB	Ba	B	Bc	C
1%	6%	24%	38%	24%	6%	1%

Wigforss arbete ska ses i ljuset av de idéströmmar som fanns i 1940-talets början. Positivismen hade stort inflytande, till exempel idén om genomsnittsmänniskan. Forskare ansåg att man kunde anta att normalfördelning¹ gällde även för intelligensfördelning om man hade ett stort antal individer. ”Rätt man på rätt plats” var slagord inom både det civila och militära och inom forskningen ansåg man en av sina huvuduppgifter vara att skaffa fram verktyg för rationella urval (Ibid, s 19).

Att Wigforss fick leda utredningen, samt de förslagen på förändringar han senare la fram, väckte debatt. Wigforss hade redan innan varit en motståndare till inträdesproven och många tyckte att en utomstående opartisk person istället skulle ha valts. Under en debatt i första kammaren 1939 framfördes att ”stadsrådet redan på förhand hade bestämt sig för att göra vad han kunde för att få bort inträdesproven” (Ibid. s 21). Man menade att han redan på förhand tagit ställning och att hans förslag på betygssystem var ett sätt av bli populär genom människovänlighet. Han ansågs vara ”de kuggade elevernas sista hopp och öppnade nu vägen för småpojarna in i läroverken utan inträdesprövning” (Ibid. s 21). Bland annat Skolöverstyrelsen (SÖ) fasade också för att det nya betygssystemet skulle leda till en sänkt kunskapsstandard (Ibid.).

Före Wigforss var det läroverken som stått för kontrollen av urvalet genom att det var de som utformade inträdesproven. Att urvalet nu skulle baseras på betygen gjorde att ansvaret utjämnades. Cirka 90 % kunde tas in på sina betyg från folkskolan vilket gjorde att det i slutänden var betygen som satts av folkskolans lärare som blev det som avgjorde urvalet (Ibid. s 21). Folkskolan antog snabbt det nya relativa betygssystemet ”i kampen mot läroverken”. Meningen med att göra betygen mer jämförbara i urvalsprocessen var för att skapa ett mer demokratiskt urval, ”Den demokratiska funktionen skulle kunna garanteras via ett rättvist urval som baserades på vetenskapliga grunder” (citrat av Husén (1986) i Andersson (1999) s 25). Om betygen kunde göras pålitliga i urvalen skulle det även gynna de studiebegåvningar som fanns bland de ”fattiga”. Demokrati och jämlikhet blev stora ord. Den legitimitet som byggdes upp kring de relativa betygen kretsar ofta kring orden objektivitet och jämförbarhet (Ibid.).

Varken Wigforss eller skolutredningen såg något svårt motståndsförhållande mellan tävling och samarbete i skolan, även om de insåg att de relativa betygen kunde ha både positiv och negativ påverkan på eleverna. Skolutredningen tog upp motivationsfunktionen och ”eggelsen i det dagliga skolarbetet” (SOU 1945:45 s 229):

I varje skola behöver lärjungarna sporras till arbete genom någon form av uppmuntran eller kritik... Alla slags prestationer påverkas gynnsamt av tävlan, och att denna kan bli ett positivt element i de ungas fostran, även med hänsyn till dess etiska och sociala sida, visar icke minst vår tids idrottsliv...

¹ Normalfördelning kan teoretisk visas beträffande fysiska egenskaper som kroppslängd, vikt mm. (Andersson, 1999, s 17).

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

(Citat av SOU (1945) i Andersson, 1999, s 25)

Wigforss såg det relativa betygssystemet som en möjlighet för tävlan mellan klasser, där han ansåg tävlan var nyttig, och inte mellan individer, där han tyckte att tävlan ibland kunde få negativa effekter (Ibid. s 25). Skolkommissionen föreslog att minskad betygssättning i de tidiga skolåren samt att statistik inte skulle visas skulle kunna vara en väg att minska ogynnsam tävlan. Andersson menar att det från skolkommissionens håll var önskvärt med ”så lite väsen som möjligt angående betygssättningen” för att minska fokus på de negativa effekter som kunde uppstå (Ibid. s 26).

Skolutredningen 1938 betonade också den information och vägledning som betyg kunde ge till skola, elever och föräldrar. Wigforss och utredare efter honom ansåg det viktigt att betygen kompletterades med andra former av meddelanden till framför allt hemmen. I dessa meddelanden skulle inga jämförelser med andra elever visas utan det skulle endast fokuseras på den enskilda elevens eventuella framgångar, oavsett förutsättningar (Ibid. s 26).

Psykologiska prov sågs som ett komplement till de relativa betygen vid antagning till vidare studier. Psykologins roll var stark under den här tiden, skolutredningen satte mycket av sin tilltro till den psykologiska forskningen och det psykologiska laboratoriet i Uppsala jobbade hårt på att ta fram urvalsmetoder (Isling (1980) här refererad i Andersson (1999) s 23). Bland annat var tilltron till personlighetstester av olika slag stor. Ett förslag var regelbundna intelligenstagningar i låg- och mellanstadiet. ”Vid platsbrist måste detta omdöme bli den väsentliga grunden för urvalet bland de sökande” uttrycktes det från Statens psykologisk-pedagogiska institut 1944 (Ibid. s 27).

3.2.1. BETYG I ORDNING OCH UPPFÖRANDE?

Uppförande och ordningsbetygens vara eller icke vara diskuterades ideligen i lärarpresen under 1940- och 1950-talet. Det konstaterades i en artikel i *Svensk Lärartidning* 1943 (Andersson, 1999, s 23) att dessa betyg faktiskt varit de mest avgörande för eleven, ett mindre gott vitsord i dessa innebar stora hinder för eleven i framtiden. Från lärarhåll ansågs det även svårt att sätta dessa betyg och det ifrågasattes om det verkligen var skolans uppgift att ge uppgifter kring ordning och uppförande, speciellt det år då eleven skulle få sina slutbetyg. Det fanns dock de som fasade för dessa betygs försvinnande och menade att:

Jag skulle anse det för en mycket stor olycka för svensk skola. I dessa betyg finns latent ett medel till förbättrande av den nuvarande nästan hopplösa situationen på disciplinfronten. Att slopa uppförandebetyget är att kapitulera inför tyngdlösheten. Jag hoppas, att jag åtminstone under de år, som återstår av min lärargärning, ska slippa få bevittna, hur Sveriges lärare med öppna ögon slänger yxan i sjön

(citat ur folkskolläraernas facktidsskrift (1956 oktober) i Anderssons bok, 1999, s 23).

Debatterna ledde till att SÖ inrättade försök till slopande av betygen, vilket gav lyckade resultat. I gymnasieutredningen 1960 hänvisar man just till dessa, man får stöd av LO, TCO, LR, SECO och Målsmännens riksförbund. 1964 tas betygen i ordning och uppförande bort.(Andersson, 1999, s 23)

3.3 1962 DET RELATIVA BETYGSSYSTEMET INFÖRS

Reformeringsarbetet av betygen fortsatte genom hela 1950-talet. Fördelar och nackdelar hade diskuterats genom hela processen sedan Wigforss startade utredningen. Inom läroverken hade man så långt det gick försökt bromsa införandet av ett nytt system (Andersson, 1999, s 33). I 1957 års skolberedning fastställdes reglerna för betygssättning till i 1962 års läroplan. Bokstäver blev siffror och skalan minskades och blev 5 steg. Detta är det som vi idag brukar kalla för det *relativa betygssystemet*. Betygsskalan som skulle gälla i ”riksklassen”:

1	2	3	4	5
7%	24%	38%	24%	7%

Kritiken mot det relativa systemet ökade kort efter införandet 1962 (Andersson, 1999, s 33). Den handlade då främst om att systemet inte sa något om elevens egentliga kunskaper i ett ämne, utan endast i jämförelse med andra individer. Det tillämpades inte heller riktigt som det var tänkt. Vissa lärare delade ut betygen i den enskilda klassen efter procentsatserna, vilka egentligen skulle gälla för hela landet. Samma kunskaper i ett ämne kunde då betygsättas olika från klass till klass (Ibid.). Man började även ifrågasätta om det var bra att utgå från en matematisk teori då det handlade om att mäta kunskap (Skolverket, 2008). Den legitimitet som byggts upp för betygssystemet under 1940-talet naggades lite i kanten av att man konstaterade betygens samvariation med socialgrupp (Andersson, 1999, s 33).

SÖ tillsatte 1969 en utredning på grund av kritiken av de relativa betygen (Ibid, s 35). Arbetsgruppen bestod av SÖ-tjänstemän och Sixten Marklund som ordförande. Man sammansatte även en speciell grupp vid sidan om som bestod av bland annat elever, lärare, föräldrar och näringsliv. Utredningen fick namnet MUT (Målbestämning och utvärdering). Arbetsgruppen föreslog en övergång till målrelaterad betygssättning. Preciserade ämnesmål sågs som en väg ut ur det relativa betygssystemet. SÖ kritiserades för att förslaget skulle leda till en hårt provstyrd skola. Dessutom var det väldigt tids- och resurskrävande för SÖ att sätta samman målen i alla ämnen. Att ta fram målen var också svårt, speciellt inom samhällsvetenskap och språk. Efter flera försök till varianter av det relativa betygssystemet lades MUT gruppen till slut ner 1975 (Ibid, s 36).

3.4 1970-TALET

Man måste se både tillkomsten och avvecklingen av det relativa betygssystemet i ljuset av samhällets syn på betygens användning, urvalsfunktion, utvärdering och kontroll (Andersson, 1999, s 33). Englund menar att ”utbildning påverkas ständigt av samhällsutvecklingen, ekonomin i landet, politiska förskjutningar men främst tidsandan” (Englund, 1995, s 26). För att förstå förändringar inom skolan måste man alltså förstå hur samhällsdebatten fördes under förändringen. Genom hela processen att ta fram de relativa betygen och ändå fram till 1970-

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

talet var det urvalsfunktionen som stod i centrum när det relativa systemet diskuterades. De relativa betygen skapade möjlighet till jämförbarhet, vilket senare var en stark anledning till att behålla systemet i gymnasieskolan. Längre angavs i många utredningar att de relativa betygens jämförbarhets- och differentieringsförmåga borde bevaras, bland annat i Tillträdesutredningen SOU 1985:57 (Andersson, 1999, s 34).

SÖ medverkade under 1970-talet i ett försök till nedtoning av betygens roll vid urval till skola och arbete, man ville istället framhäva motivations- och informationsfunktionen som betygen hade (Ibid, s 33).

Begreppet ”likvärdig utbildningsstandard” förändrades under den här tiden (Ibid, s 38). Socialdemokraterna ville att alla elever skulle få en likvärdig utbildning oavsett deras sociala och ekonomiska bakgrund. Överlag fokuserade man på 1970-talet just på eleverna, att trots deras olikheter skulle de alla ha rätt till en utbildning. Skolans uppgift sågs då vara att skapa en miljö där alla trivdes, där alla kunde vara med. Den forna förmedlingspedagogiken, då lärarna skulle ge eleverna kunskap byttes nu till att man ansåg att ”eleverna ska söka sin egen kunskap” (Helldén, 2002, s 34) Lena Hjelm-Wallén, socialdemokratisk skolminister (1974-1976) citeras i Helldén (2002, s 15):

Vi har tröttnat på att eleverna matas med traditionellt kunskapsstoff. Eleverna borde jobba mer med kunskaper man kan få ute i verkligheten... Det är inte kunskaper för akademiska finsmakare

(Lena Hjelm-Wallén citerad i Helldén, 2002, s 15)

Ordning och reda ansågs av dåtidens politik hindra elevernas inre drivkrafter till att lära sig (Helldén, 2002, s 34) Auktoritet, ordning och disciplin var negativt laddade begrepp. Skolan skulle under 1970-talet vara roligare, mer valfri och mer praktisk för skoltrötta. Betyg skulle bort då de enbart ”försvårade arbetet mellan lärare och elever” (Lena Hjelm-Wallén, citerad i Helldén, 2002, s 38) Skolpolitiken var alltså påverkad av tidsandan och samhället. Detta ansåg vissa gjorde att skolan blev ”flummig”. Helldén uttrycker att de borgerliga ansåg detta vara ”skolans förfall” (Ibid, s 36).

Helldén menar att lärarens roll nedvärderades genom denna tids socialdemokratiska skolpolitik. Staten och politikerna tar under 70-talets socialdemokratiska ledning mer plats i skolans värld. Staten satsar på förändringar i skolans värld med hjälp av fackpedagoger, ”staten använder sig av fackpedagoger för att göra förändringar, medan de ignorerar de praktiska pedagogerna och lärarna då de anses ovetenskapliga” (Helldén, 2002, s 17). Fackpedagoger riktar in sig på att förändra de stora och övergripande politiska målen för skola och utbildning, detta skapar en motsättning mellan skola och staten (Ibid.).

Ett socialdemokratiskt förslag las fram 1977 (BU 73, SOU 1977:9) om att betygen i grundskolan skulle avskaffas, betyg gavs då i åk 3, 6, 7, 8 och 9. Istället för avgångsbetyg skulle eleverna i åk 9 få ett intyg över fullgjord skolgång (Hasselrot, 1980, s 57). 1979 togs förslaget på förändringar upp av skolministern. Skolministern och den borgerliga riksdagen ville dock inte gå med på allt som förslaget innehöll. Det beslutades att betygen skulle vara kvar i grundskolan i årskurserna 8 och 9. Skälet var främst att det inte fanns något annat bra urvalssystem än betygen vid intagning till gymnasieskolan (Ibid, s 59).

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

3.6 1980-TALET

1980-talet var enligt Helldén (2002, s 53) ett splittrat årtionde inom skolpolitiken. Socialdemokraterna hade under denna tid två skolministrar; Bengt Göranson som var för ett bildningsideal och Lena Hjelm-Wallén som stod kvar i 70-talets mer ”flummiga” skola (Ibid, s 53). Bengt Göranson ville framförallt att man i skolan skulle ”återväcka respekten för kunskap”. Under 70-talet menar Helldén att all borgerlig kraft slagits bort, men i slutet av 70-talet och början av 80-talet började ett visst motstånd mot det som Helldén kallar ”flummet” att visa sig. Främst var det folkpartiet men även socialdemokraterna som började vända sig åt samma håll och allt mer betonade kunskap och bildning (Ibid, s 54).

I Lgr 80 var de relativa betygen modifierade: ”En femgradig betygskala, medelbetyget 3. Någon given procentsats för de olika graderna ska inte finnas, men normalt sett ska antalet 2or och 4or vara fler än 1or och 5or” (Andersson, 1999, s 39). Andersson menar att detta var resultatet av en politisk kompromiss och det som sedan ledde fram till Lgr 80 kan ses som ett försök till att ”sitta på två stolar”. Det han syftar på är att slopandet av procentsatserna tonade ner det relativa tänkandet. Medan preciseringen av mittenbetyget delvis tillgodosåg kraven från dem som ville ha någon form av målrelaterade betyg (Ibid.).

1989 tillsattes en expertgrupp för att utreda den eviga frågan kring betygssystemet, målet var en övergång från relativa till målrelaterade betyg (Andersson, 1999, s 46) I slutrapporten föreslår expertgruppen att de relativa betygen helt skulle tas bort på grund av tävlan, stress, konkurrens och svårigheter i att informera användningen samt betygens minskade roll i urvalssammanhang (Ibid, s 46).

4. 1994 - EN NY LÄROPLAN OCH ETT NYTT BETYGSSYSTEM I DET OBLIGATORISKA SKOLVÄSENDET

– Regeringsoenigheten bakom skolsystemskiftet 94

Skolsystemskiftet 1994 tillkom under en stormande tid. Regeringen hann under förberedelserna av en ny läroplan och ett nytt betygssystem utifrån en resultatstyrd undervisning att bytas hela tre gånger. Från ett socialdemokratiskt uppstartande, till en borgerlig koalitions förslag som till sist ledde till en förändring och beslut av en socialdemokratisk regering. Följande kapitel kommer att utreda den storm och oenighet som rådde på skolpolitiks nivå under denna tid.

4.1 ETT SOCIALDEMOKRATISK STARTSKOTT

Redan 1983 hade riksdagen tillsatt en utredning om resultatstyrning i skolan (Egidius, 2001, s 125). Men det var först 1990 som beslut om ett nytt betygssystem och en ny läroplan togs av den socialdemokratiske regeringen. Efter beslutet om det nya skolsystemet tillsatte

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

skolminister Göran Persson en kommitté för att utforma läroplaner och betygsriterier. I direktiven till kommittén skrev Persson:

I läroplanerna skall målen för utbildningen och riktlinjer för undervisningen och för arbetet i skolan i övrigt anges. Målen skall utformas så att de går att konkretisera och precisera på lokal nivå. De skall också utformas så att de är möjliga att utvärdera. Budskapen i läroplanerna skall riktas sig huvudsakligen till lärarna. De skall vara klara och tydliga.

(dir 1991:9)

Göran Persson anger i direktiv kring ett nytt betygssystem (dir 1990:62) att de relativa betygen skall avskaffas. Den främsta uppgiften med det nya betygssystemet var, tillskillnad från de relativa betygen, att en elev som uppnått en angiven kunskapsnivå får ett visst betyg. (Egidius, 2001, s 130) Dock skriver Persson inget kring antalet betygssteg eller dylikt.

Förändringen från en socialdemokratisk regering till en högerkoalition 1991 ändrade direktiven samt en delvis ny uppsättning av människor i utredningskommittén. Främst förändrades direktiven kring betygsberedning där Beatrice Ask i direktiv menar att:

Beredningen bör analysera hur många nivåer som behövs i ett kvalitativt inriktat betygssystem. En betygsskala som omfattar fler steg än dagens fem bör därvid övervägas.

(dir 1991:104)

Enligt Egidius (2001) ville dock Beatrice Ask ha tio betygssteg, utredarna kunde dock inte tänka sig att sträcka sig till mer än sex steg, främst eftersom betygsättningen knyts till svårbedömda intellektuella nivåskillnader. (Egidius, 2001, s 132) Utöver fler betygssteg ville Ask även ha betygsättning vid tidigare ålder i skolan (dir 1991:104).

Skolsystemsiftet och den nya läroplanen, lpo94, skapades enligt Egidius (2001) och Helldén (2002) genom två motstridiga utredningar. Skillnaden mellan Göran Perssons (s) och Beatrice Asks (m) vilja är oenigheten i riktlinjer och mål där skiljaktigheten främst visas genom en obeslutsamhet att vilja ge frihet åt läraren (Persson) eller att mer styra läraren (Ask), menar Egidius (2001, s 127). Helldén menar istället att skillnaden mellan Ask och Persson är att Persson har fokus på mål och riktlinjer medan Ask mer fokuserar på att stärka ämnenas ställning (Helldén, 2002, s 98).

Trots oenigheter i frågan kring mål och riktlinjer så var det inte den frågan som skiljde den borgerliga och den socialdemokratiska regeringen mest åt, utan det var frågan kring betygsskalan som främst skapade oenighet.

4.2 ETT BORGERLIGT FÖRSLAG

Den borgerliga koalitionsregeringen arbetade utifrån Beatrice Asks direktiv fram en proposition till riksdagen kring en ny läroplan och ett nytt betygssystem. Riksdagen beslutade att godkänna ett införande av ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem, som skulle införas i det obligatoriska skolväsendet från och med den 1 juli 1995 (prop.1992/93:220, bet.1993/94:UbU1, rskr.1993/94:82).

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Skillnaden mellan den nya läroplanen jämfört med den tidigare läroplanen Lgr80 är främst att den nyare visar mål att uppnå och sträva efter i olika kunskaper. Då skolan kommunaliserades var det viktigt med tydliga mål för att alla skulle bedömas rättvist över hela landet. I Lgr80 var fokus mest på de arbetsformer som läraren borde använda medan den nya läroplanen mer fokuserar på den kunskap som skall uppnås, hur den skall uppnås står dock inte preciserat (Prop. 1992/93:220).

Betänkandet, 1993/94: UbU1, gav övriga partier en chans till att förändra propositionen genom olika motionsförslag. Mest kritiska var socialdemokraterna med flertalet motioner fyllda med kritik och önsknings på förändringar av den nya läroplanen men främst ett förslag om avslag till det nya betygsförslaget. Även vänsterpartiet framförde många nya förslag till förändringar.

I motion 1993/94:Ub1 av Ingvar Carlsson med flera, kan man skåda missnöjet till det borgerliga förslaget.

Mot denna bakgrund borde så viktiga beslut föregås av en bred debatt. Vidare borde största möjliga politiska enighet eftersträvas, vilket har varit tradition i Sverige vid stora skolpolitiska beslut. Tyvärr har den borgerliga regeringen valt att i stället påskynda de pågående utredningarna och lämnat kort tid för debatt.

(1993/94:Ub1)

Vidare i motionen lyftes stor kritik till att en politisk ideologi så tydligt lyser igenom den nya skolläroplanen.

Begreppen "kristen etik" och "västerländsk humanism" är som framhålls i en analys i en bilaga till läroplanskommitténs betänkande dessutom oklara i sin definition. Att regeringen väljer att förtiga detta är i sig anmärkningsvärt. Vi anser att det vore synnerligen beklagligt om skolans värdegrund inte fastlägges i politisk enighet. Det skulle vara ett avsteg mot hur sådana skolpolitiska beslut tidigare fattats. Riksdagen bör därför fastställa skolans värdegrund utan att föra in begrepp som "kristen etik och västerländsk humanism".

(1993/94:Ub1)

Motionen kring förändring av både det ovan nämnda men också förslaget om avslag till det nya betygsförslaget avslogs alla av den borgerliga regeringen.

Vid förändringen av läroplanen krävdes också en förändring av betygssystemet. Problemet under utformningen av en ny läroplan var främst klyftan mellan betygsberedningen och läroplanskommittén, menar Egidijs (Egidijs, 2001, s 133). Betygssystemet måste stämma överens med skolarbetets uppläggning och riktning. Många betygssteg betydde att det krävdes tydliga och utvärderingsbara mål något som stred mot de mer övergripande riktlinjerna (Ibid.).

Trots problematiken med att precisera kriterier för alla betygssteg blev den borgerliga koalitionens förslag om ett mål och kunskapsrelaterat betygssystem godkänt av riksdagen. (prop. 1992/93:220, bet. 1993/94:UbU1, rskr. 1993/94:82)

Det beslutade betygssystemet bestod i stora drag av

- Skriftlig redogörelse för elevens kunskapsutveckling varje termin från vårterminen i årskurs 5 till höstterminen i årskurs 7

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

- Betyg i sex steg (A-F) terminsvis från våren i årskurs 7 till slutbetyget i årskurs 9
- A, C och E har definierade betygskriterier.
- Betygssystemet stöds av centralt utarbetade betygskriterier i tre steg och nationella prov i årskurserna 5 och 9 i svenska, engelska och matematik.

4.3 SOCIALDEMOKRATISKT BESLUTANDE

Trots att förslaget om ett nytt betygssystem och en ny läroplan redan var beslutat av riksdagen, valde socialdemokraterna att endast 20 dagar efter regeringsskiftet 1994 förändra det redan genomförda beslutet gällande betygssystemet. Genom propositionen ”Betyg i det obligatoriska skolväsendet” (1994/95:85) gav socialdemokraterna följande förändring:

- Betyg skall i grundskolan ges med början från årskurs 8.
- Betygen skall vara mål- och kunskapsrelaterade och ges i tre steg med beteckningarna Godkänd (G), Väl godkänd (VG) och Mycket väl godkänd (MVG).
- En elev som inte når upp till de mål som anges i kursplanerna för det nionde året får inget betyg i ämnet. Eleven skall dock ha rätt att få ett skriftligt omdöme i ämnet.

Skälen till förändringen i betygssystemet går att läsa i propositionen:

Det finns delade meningar om behovet av betyg i grundskolan, antalet betygssteg, i vilken form och hur ofta betyg skall ges. Varje betygssystem påverkar arbetet i skolan. Beroende på utformningen kan ett betygssystem stödja eller undergräva skolans övergripande mål. Ett konstaterande efter ett flertal betygsutredningar och remissomgångar är att det perfekta betygssystemet sannolikt inte finns. Någon ny genomgripande revidering av betygssystemet eller någon ny betygsutredning föreslår vi inte heller. Vissa förändringar av det beslutade betygssystemet bör dock göras.

(1994/95:85)

I betänkandet 1994/95 UbU6 godkände riksdagen det nya förslaget från socialdemokraterna och förändrade därmed det redan beslutade i prop. 1992/93:220, bet. 1993/94:UbU1, rskr. 1993/94:82. Utskottet godkände förslaget med motiveringen:

I Utskottet instämmer i regeringens förslag att betyg skall ges i ämnen i en tregradig skala och med de i propositionen angivna beteckningarna. Det finns enligt utskottet inga bärande skäl för att i grundskolan såvitt avser godkäntnivån och nivåerna ovanför den ha ett större antal betygssteg än de tre som riksdagen tidigare har beslutat för gymnasieskolan.

(prop. 1992/93:220, bet. 1993/94:UbU1, rskr. 1993/94:82)

Socialdemokraterna fick flertalet motioner från de borgerliga partierna med önskan om avslag på det nya förslaget. Till exempel motion 1994/95:Ub10 av Lars Tobisson (m), Per-Ola Eriksson (c), Lars Leijonborg (fp), Göran Hägglund (kds):

Det av riksdagen, under föregående mandatperiod, beslutade betygssystemet är enligt vår mening bättre än det nu föreslagna.

(1994/95:Ub10)

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lite utförligare motiverar Andreas Carlgren m.fl. (c) sitt missnöje med förändringen av det redan tidigare beslutet.

Vi delar den uppfattning, som framförs i en fyrpartimotion från partierna i den föregående regeringen, att det är olyckligt att nu fatta beslut om långtgående förändringar i betygssystemet, utan att tillräckliga ansträngningar gjorts att åstadkomma en bred politisk förankring av besluten. Elever och lärare har rätt att kräva ett betygssystem som ligger fast, oberoende av skiftande politiska majoriteter. Vi beklagade mycket att det, trots ett enigt utredningsförslag och trots försök att nå en kompromiss, inte blev möjligt att få ett brett stöd för betygsbeslutet hösten 1990.

(1994/95:Ub11)

4.4 EN KOLLISION MELLAN PARTIER

Bytet till en ny läroplan och ett nytt betygssystem skedde under en tid med politiska förändringar som påverkade utförandet och utformningen. Att direktiven och personerna i beredningsgrupperna förändrades under tiden gjorde att man redan från början kom ur fas. Enigheten mellan regeringarna var att avverka ett skolsystem med det relativa betygssystemet och införa en mål- och resultatsträvande skola. Oenigheten kring läroplanen fanns men det som främst påverkades av bytet av regering var betygssystemet (Egidius, 2001, s 140-145).

Förändringen blev slutligen inte alls vad man i de olika direktiven tänkt från början,

- Det som var tänkt att bli en läroplan med tydliga och utvärderingsbara mål blev istället en läroplan med visionära ämnesbeskrivningar. (Ibid, s 142)
- Det som av borgerlig koalition var tänkt, att betyg skulle sättas tidigt, blev istället betyg som först var möjliga att sättas i årskurs 9, då alla kriterier syftar på mål uppnådda i årskurs 9.
- Istället för en betygsskala med många steg blev det en skala med sex steg men som egentligen bara innehöll tre; A, C och E. Egidius uttrycker att, ”om inte skolverket kan klara av att utforma betygs-kriterier för mer än tre steg så skall inte heller lärarna behövas tampas med den uppgiften” (Ibid, s 140). När socialdemokraterna tog makten förändrades som tidigare nämnt betygen från A, C, E till MVG, VG och G.
- Istället för en helt målrelaterad skola skapades en delvis relativ, mycket på grund av att Beatrice Ask preciserade att C var en prestation som en stor del av elever förväntades uppnå, medan A var en utmärkt prestation som bara ett fåtal elever skulle uppnå. (Ibid, s 140).

Mest intressant med oenigheterna kring ett nytt skolsystem var dock den misstro partierna hade mot varandra. Det borgerliga beslutet om en ny läroplan och ett nytt betygssystem kritiserades hårt av Ingvar Carlsson då han menade att förslaget påskyndats och inte eftersträvat politisk enighet. Även det socialdemokratiska beslutet kritiserade med liknade åsikter, där de borgerliga partierna menade att ingen bred politisk förankring hade uppförts. De menade också att ett betygssystem skall ligga fast oberoende av skiftande politiska majoriteter. Vad man kan avläsa i alla propositioner, betänkande och motioner är ett tydligt missnöje att skolpolitiken blir så påverkad av de olika partiernas egna viljor kring svensk skola. Trots att de olika partierna kritiserar varandra i att regeringskoalitioner tar partipolitiska

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

beslut är det ingen som gör något för att försöka förändra att tydliga politiska ideologier lyser igenom besluten.

Bytet av regering under ett system i förändring syns i svårigheterna att hålla samman förslaget och ett misslyckande med att nå de mål som man ville uppnå med nya förslaget. Det största problemet verkar vara, om man skall tro alla motioner, att regeringens egna partipolitiska åsikter har fått influera förslaget.

5. SOCIALISTISK OCH BORGERLIG SKOLPOLITIK

Skolans värld påverkas av politiken och de rådande makthavarna. Här visas en förenkling och sammanfattning av de två huvudblock som finns inom politiken och de åsikter och tankar om vad skolväsendets uppdrag är, hur man skapar grund för kunskap och när betyg ska sättas (Socialpolitisk debatt, 1981). Detta är sammanställt under 1980-talet och i en bok med socialdemokratisk grundsyn, dock syns ideologier i detta som fortfarande finns, dock kanske lite modifierade idag. Boken uttrycker i ett förord att:

Vi vill försöka visa att bakom olika krav på skolan döljer sig ofta bestämda samhällsklassers intressen, fast de inte öppet deklarerats

(Socialpolitisk debatt, 1981, s 41).

Borgerlig	Socialistisk
Samhällsanpassande skola; bevara samhället som det är, bevara de samhällsklass- och maktfordelningar som finns. Skolans huvuduppgift är att anpassa eleverna till att som vuxna acceptera och bevara samhället. ("anpassad studiegång", skolan anpassar sig inte, utan detta kunde innebära att enskilda elever avstängs). Differentierad skola; olika elevgrupper får olika studiemöjligheter. Praktiska, kortare, utbildningar och teoretiska, längre, utbildningar. Som det var tidigare att arbetarbarnen slutade efter folkskolan medan överklass och medelklass fortsatte att studera och ta studenten. Nivågruppering; elever med samma kunskapsnivå ska gå tillsammans.	Samhällsförändrande skola; Samhället ska byggas upp av människor som lärt sig att arbeta kollektivt, att protestera mot orättvisor, vara kritiska och inte bara acceptera vad överheten presenterar. Sammanhållen skola; emot alla former av differentiering. Grundskolan ska vara gemensam för alla barn oavsett bakgrund. En socialistisk grundsyn är kravet att hålla ihop inom samhällsklasserna, hjälpa varandra, det finns en kritisk syn på specialklasser och speciallärare. Sammanhållna skolklasser oavsett kunskapsnivå, elever hjälper varandra.

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Elitskola”; begåvade elever måste få större chans att utvecklas, mer lärarhjälp och bättre utrustning. För att vårt land ska kunna konkurrera inom teknik och de naturorienterade ämnena.	”Skola för alla”; genom att höja hela befolkningens kunskap kommer samhället att förbättras, produktion och industri kommer därmed att utvecklas.
Ja till privatskolor; alla ska kunna starta en skola om de vill (vissa krav måste uppfyllas).	Nej till privatskolor; samhället måste satsa gemensamma resurser på en gemensam grundskola, alla ska gå tillsammans och lära sig samarbeta.
Ja till betyg i grundskolan; sortering, urval, konkurrens.	Nej till betyg i grundskolan; ej sortera elever i ”sämre” och ”bättre”. Solidaritet är oförenlig med betygskonkurrens.
Studier byggs på läroböckerna.	Elevers egna upplevelser i centrum, kunskaper ska användas i praktiken.
Auktoritär, lärarstyrd skola.	Elevdemokrati.

6. DET NYA BETYGSFÖRSLAGET 2007

Den 14 mars 2007 sammansatte statsrådet Jan Björklund en arbetsgrupp, Betygsberedningen, inom utbildningsdepartementet med uppdrag att utreda en ny betygsskala (U2007/1994/SAM). Sju opolitiska tjänstemän från utbildnings departementet samt en politisk sakkunnig från skolverket ingick i gruppen och de arbetade fram ett förslag som lades fram till Jan Björklund den 13 februari 2008.

6 februari 2008 höll Jan Björklund en presskonferens om det nya förslaget som finns publicerat på regeringens hemsida (www.regeringen.se). Beslut om införande kommer att fattas hösten 2008. 2009 sker ett riksdagsbeslut om att införa det i gymnasieskolan och 2010 införande i grundskolan (Björklund, presskonferens, 6 februari 2008).

Danmark har i princip samma system som det som Jan Björklunds arbetsgrupp tagit fram. Björklund menar att fler andra länder också planerar att införa liknande system. Sveriges betygsförslag innehåller 7 steg, då man infört ”strecket” eller det steg som Björklund inte vill kalla ett betygsteg eftersom det där saknas grunder att bedöma eleven på (Ibid.).

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det är viktigt att här skilja på begreppen betygssystem och betygsskala. Det uppdrag som arbetsgruppen fått, utifrån direktiv av regeringen, är i detta fall att utreda och föreslå en ny *betygsskala*. Uppdraget omfattar inte andra delar av betygssystemet. ”En betygsskala anger hur olika betyg betecknas, hur de beskrivs samt hur de värderas. Betygsskalan i sig bestämmer inte hur och på vilka grunder betygen sätts” betonar arbetsgruppen inledningsvis i sitt förslag (Ds 2008:13, s 47).

6.1 DETTA VAR BETYGSBEREDNINGENS UPPDRAG

Arbetsgruppen skulle efter direktiv uppsatta av Jan Björklund utreda och föreslå en ny betygsskala. De skulle arbeta fram ett förslag till hur en ny betygsskala närmare skulle se ut samt utforma en modell för bedömningskriterier anpassade till denna nya skala, ge exempel på hur sådana kriterier skulle kunna utformas och belysa konsekvenserna för antagning till gymnasieskolan och eftergymnasial utbildning. Implementeringsinsatser skulle även föreslås och arbetsgruppen skulle belysa behovet av kompetensutvecklingsinsatser samt redovisa de ekonomiska konsekvenserna. Uppdraget innefattade inte frågor om kunskapssyn, utformning av kriterier och vad som skulle betygssättas (Ds 2008:13, s 6).

De direktiv arbetsgruppen fick var bland annat att skalan skulle ha fler steg än den nuvarande betygsskalan, att betygen enligt den nya betygsskalan skulle kunna ges från och med höstterminen i årskurs 6 i grundskolan och grundsärskolan eller från och med årskurs 7 i specialskolan. Att skalan för de olika betygsstegen skulle kunna användas i samtliga skolformer. Ytterligare en utgångspunkt för gruppens arbete var att betygssystemet även i fortsättningen skulle vara mål- och kunskapsrelaterat (Ibid.).

Arbetsgruppen beskriver i sin inledning att de ”har eftersträvat att föreslå en betygsskala som är hållbar över tid och som ska kunna användas även om det sker förändringar i andra delar av betygssystemet” (Ibid, s 47). De menar att även om betygssystem förändras så kan skalan vara den samma. Arbetsgruppen nämner att Finland är ett exempel på ett land som under lång tid haft samma betygsskala även om andra delar av betygssystemet har förändrats under tidens gång. Skolformer, kursplaner och betygskriterier kan med den föreslagna modellen ändras utan att det behöver innebära att betygsskalan behöver justeras. Inte ens en övergång till ett relativt betygssystem skulle behöva innebära ett byte av betygsskala. Det som i så fall skulle behöva ändras är beskrivningarna av vad respektive betyg representerar (Ibid, s 47).

En annan viktig utgångspunkt för arbetsgruppens arbete var att i möjligaste mån bygga på den kunskap och erfarenhet som finns kring det nuvarande betygssystemet och den nuvarande betygsskalan. Det tar tid innan nya betygssystem och betygsskalor har etablerats och innan de som ska använda dem utvecklat den nödvändiga förtrogenheten med systemet (Ibid, s 48).

För att få underlag hade arbetsgruppen möten med följande instanser (Ibid, s 10):

Utredningen om mål och uppföljning i grundskolan m.m. (U 2006:02)
Utredningen om en reformerad gymnasieskola (U 2007:01)
Skollagsberedningen (U 2006:E)

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

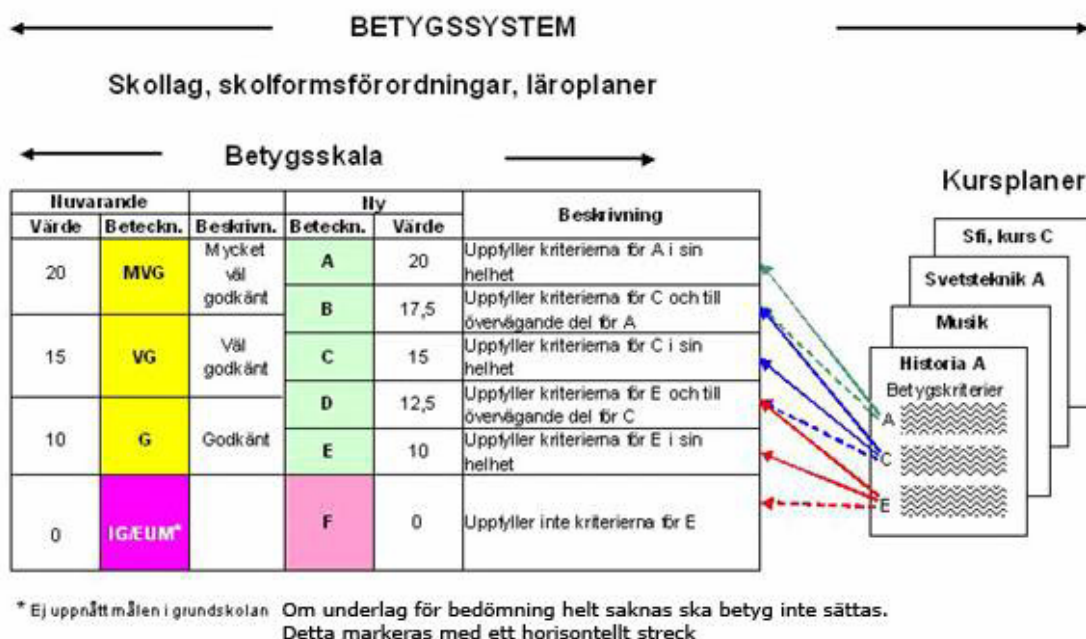
GÖTEBORGS UNIVERSITET

Statens skolverk
Lärarnas Riksförbund
Läraryrket
Sveriges Kommuner och Landsting
Sveriges Skolledarförbund
Riksförbundet för formell vuxenutbildning och föreningen för vuxnas lärande.
Vuxenstuderandes intresseorganisation
Specialskolemyndigheten
Specialpedagogiska institutet
Friskolornas riksförbund
Sveriges Förenade Studentkårer.
Sameskolan
Myndigheten för skolutveckling
Högskoleverket
Verket för högskoleservice
Eleverorganisationerna
Danska Undervisningsministeriet

6.2 FÖRSLAGET SOM TOGS FRAM

Arbetsgruppen föreslår i sin utredning att en sexgradig skala ska införas, fem betygssteg för godkända resultat och ett betygssteg för icke godkända resultat. Beteckningarna föreslås utgöra en bokstavsskala, där A–E betecknar godkända resultat och F ett icke godkänt resultat (Ds 2008:13, s 7).

Bilden nedan (Ibid, s 46) visar det nuvarande systemet (IG-MVG) och det nya förslaget (A–F), hur betygsstegen ligger i förhållande till varandra samt vilka poäng de olika ger.

Arbetsgruppen föreslår även att nationella betygskriterier bör finnas för det lägsta, högsta och mellersta betygssteget, det vill säga för betygen E, C och A (Ibid, s 55). Betygsvärdet för betyget E bör vara 10 och därefter öka för varje högre betygssteg med 2,5. Därmed blir det högsta betygsvärdet 20, precis som det är nu. Betyget C ges om kriterierna för C är uppfyllda i sin helhet och betyget A om kriterierna för A är uppfyllda i sin helhet, samma gäller för betyget E. Om betygskriterierna är utformade enligt samma principer som i dag innebär detta att även samtliga betygskriterier för underliggande steg måste vara uppfyllda. Det innebär att för betyget C måste dessutom samtliga kriterier för E vara uppfyllda och för betyget A måste samtliga kriterier för C och E vara uppfyllda. Betygsstegen B och D används när eleven uppfyller kriterierna för underliggande steg och till *överbärande* del kriterierna för nästa betygssteg, men dock inte fullständigt. Betygen B och D speglar således en kunskapsprogression där eleven har påvisbara kunskaper för närmast högre betyg, dvs. C respektive A, men där de ännu inte uppfyller samtliga kriterier för det högre betyget (Ibid.).

Betyget F sätts om kriterierna för betyget E inte är uppfyllda. Betyget F används både när det fortfarande är långt kvar för eleven att nå kunskapsmålen och när kunskaperna redan uppfyller vissa av kriterierna för betyget E. E är det betyg arbetsgruppen anser att alla elever minst måste ges möjlighet att nå. Det är kriterierna för betyget E som utgör ribban för godkända resultat. Ur uppföljningssynpunkt blir andelen elever som minst nått betyget E ett mått på den andel elever som nått målen eller som uppfyller kraven för godkända kunskaper (Ibid, s 51). Arbetsgruppen poängterar att det är viktigt att eleverna – och deras vårdnadshavare – får information om vad som krävs för att nå godkänt resultat (Ibid.).

6.2.1 *ICKE-GODKÄND ELLER STRECK?*

Om underlag för bedömning helt saknas på grund av hög frånvaro ska betyg inte sättas, detta ska enligt det nya förslaget markeras med ett horisontellt streck i elevens betyg. För att få ett betyg förutsätts det att eleven deltagit i undervisningen eller visat prov på sina kunskaper i en prövning, det vill säga att en bedömning ägt rum. Detta kan naturligtvis ändå innebära att eleven får ett lägsta betyg (F). Streckmarkeringen anger att en elev varit frånvarande i sådan omfattning att en bedömning av en elevs kunskaper *inte* kunnat göras. Arbetsgruppen betonar att streck inte ska ses som ett betyg, därför är det inte ett betygssteg (Ds 2008:13, s 53). I förslaget betonas även att lärarna måste använda allt tillgängligt material vid sin betygssättning och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper. Det får därför inte förekomma någon tvekan om att betyg hade kunnat sättas. ”Att sätta betyg är myndighetsutövning. Att inte sätta ett betyg är ett beslut som i vissa fall också får rättsverkan för eleven. Det är således ett beslut som måste användas restriktivt” (Ibid, s 50)

Genom att streck inte ses som ett betyg menar arbetsgruppen att skillnaden mellan att ha försökt uppnå målen och att över huvud taget inte ha deltagit blir tydlig. En elev som får streck kan givetvis ha kunskaper i ämnet eller kursen, men har inte visat läraren detta på grund av omfattande frånvaro och följaktligen har inte läraren kunnat göra en bedömning av kunskaperna. Detta menar arbetsgruppen betonar skolans kunskapsuppdag ytterligare samt att det bidrar till att identifiera elever som behöver stöd och hjälp (Ibid, s 63).

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

6.2.2 VARFÖR BOKSTÄVER?

Valet av bokstavsbeteckningar i det nya systemet förklara arbetsgruppen med att den typen av betygsteg har en lång tradition i Sverige. Diskussion kring andra symboler eller beteckningar har förts men man har enats om att bokstäver är det bästa. Att bara använda sig av bokstäver gör att stegen inte uttalar någon form av värdering, som de nuvarande ”Väl godkänd” och ”Icke godkänd” gör. Siffror kan dock påminna om de relativa betygen, vilket arbetsgruppen inte uppfattar som positivt (Ds 2008:13, s 50).

6.3 MOTIVATIONS- OCH URVALSFUNKTIONEN I DET NYA FÖRSLAGET

Genom att det finns fler betygssteg mellan högsta och lägsta betyg för godkända resultat, menar arbetsgruppen att fler elever bör kunna nå närmast högre betygssteg än vad som är fallet med nuvarande betygsskala. Förslagets utformning uppmuntrar därför elever att anstränga sig mer. Ett från elever och lärare ofta framfört önskemål är att det bör finnas fler betygssteg för att bättre kunna skilja elever åt och göra det meningsfullt att anstränga sig mer (Ds 2008:13, s 69). ”En ansträngning som innebär att man går från G till G+ syns inte i betyget och känns därför mindre meningsfull, eftersom betyget fortfarande blir Godkänt” (Ibid, s 69). Fler betygssteg innebär dessutom en större möjlighet att differentiera mellan elever med olika resultat. Med fler betygssteg och med den värdeskala som föreslås med den nya skalan menar arbetsgruppen att variationen i meritvärde kommer att bli större än i dag. Jämförbarheten i den meningen att man med betyg som underlag kan jämföra elevernas kunskaper ökar därmed (Ibid, s 69).

Elever som i dag får ”Mycket väl godkänt” skulle med det förslagna systemet komma att få något av betygen A eller B. Även om det maximala betygsvärdet blir detsamma är det således viktigt att beakta att de nya betygen inte helt motsvarar de gamla, vilket är ett viktigt skäl för att förändra betygsbeteckningarna. Alltför stor förändring av betygsvärdet skulle kunna tolkas som att syftet är att markant öka kraven för det högsta betyget. Det är emellertid inte avsikten. Syftet med att införa en ny betygsskala är att bättre kunna differentiera och precisera inom nuvarande betygssystem. Genom att det högsta betygssteget fortfarande har betygsvärdet 20,0 understryks att syftet inte är att ytterligare höja ribban (Ibid, s 57).

Vid övergången från de relativa betygen till de nuvarande gjorde man två olika urvalsgrupper för sökanden till högre utbildningar. De med det gamla systemets betyg utgjorde en grupp och de med det nya en annan. Det blev dock orättvist efter en tid då sökandet med det gamla systemet minskade och därmed även den gruppen minskade vilket kunde ge möjlighet till antagning för fler. I gruppen med det nya systemet blev det naturligtvis fler och fler sökanden och tvärtom, svårare att antas. Kring det nya betygsförslagets urvalsfunktion och hur det ska lösas i övergången står i utredningen följande:

I uppdraget ingår att utreda den föreslagna betygsskalans konsekvenser för tillträde till högre utbildning. Däremot ingår inte i arbetsgruppens uppdrag att lämna förslag till lösningar på eventuella problem

(Ds 2008:13 s 58).

Under presskonferensen 6 februari uttalade sig Björklund kring detta och menade att samma princip som 1994 kommer användas även denna gång, ”individer med de olika betygsstegen kommer att söka i olika kvoter. Man konkurrerar bara med dem som har samma betygssystem som man själv” (Björklund, presskonferens, 6 februari, 2008). Vilket inte löser de problem som uppstod då man bytte från det relativa betygssystemet till det nuvarande målrelaterade.

6.4 BETYGSBEREDNINGENS FÖRSLAG PÅ FORTSATTA INSATSER

Gruppen bedömer att nuvarande kursplaner behöver ses över (Ds 2008:13, s 84). Vidare gör arbetsgruppen bedömningar vad gäller ikraftträdande av den nya betygsskalan och redovisar även sina förslag när det gäller insatser för implementering och kompetensutveckling. Arbetsgruppen bedömer att införandet av den nya betygsskalan inte kommer att vålla några större svårigheter för den stora grupp lärare som i dag sätter betyg. Däremot krävs det fortsatta insatser riktade till samtliga lärare och skolledare när det gäller systemkunskap i allmänhet. Tid och möjligheter måste också fortsättningsvis skapas för skolväsendets personal att delta i ett långsiktigt och kontinuerligt arbete med bedömnings- och betygsfrågor kopplade till den nya betygsskalan, till läroplans- och kursplanemål samt till den kunskapssyn i allmänhet som dessa bygger på samt för att skapa förståelse för bakgrunden till betygssättningen samt till styrsystemet i dess helhet (Ibid).

Betygsberedningen betonar även att det i all lärarutbildning måste ingå grundläggande kunskaper om och förståelse för det system som lärares bedömning och betygssättning utgår ifrån. Arbetsgruppen föreslår också att lämplig skolmyndighet ges i uppdrag att, med utgångspunkt i tidigare erfarenheter, föreslå insatser för implementering och kompetensutveckling inför genomförandet av den nya betygsskalan. Det är också viktigt att lämplig myndighet ges i uppdrag att se över den nya betygsskalans tillämpning, funktion och genomslag. En sådan översyn bör, enligt gruppens bedömning, äga rum cirka fem år efter skalans införande (Ibid, s 86).

Det nya i förhållande till nuvarande system är att det kommer att finnas betygssteg som saknar betygskriterier, nämligen betygsstegen D och B. Lärarna kan i stor utsträckning själva utifrån sin professionalitet, med rimlig säkerhet bedöma vilka elevprestationer som uppfyller kriterierna för det närmast lägre betygssteget och till övervägande del för det närmast högre. Gruppen anser trots detta att lämplig skolmyndighet även i fortsättningen bör utarbeta bedömningsexempel som stöd för lärares betygssättning. I synnerhet gäller detta för betygen B och D (Ibid, s 88).

6.5 SAMMANFATTNING AV VAD DET NYA BETYGSFÖRSLAGET SKA INNEBÄRA

- Arbetsgruppen föreslår utifrån de satta direktiven att en sexgradig betygsskala införs i grundskolan och gymnasieskolan.
- Redan i budgetpropositionen för 2007 angav regeringen att betygen ska vara obligatoriska från årskurs 6. Den inriktningen gäller fortfarande.

- Flera betygssteg innebär enligt arbetsgruppen att kunskapsprogressionen blir tydligare än i dag genom att möjligheten att nyansera bedömningen ökar med fler steg.
- Avståndet mellan betygsstegen blir mindre vilket arbetsgruppen anser bör öka elevernas motivation att anstränga sig mer för att uppnå bättre resultat. Arbetsgruppen har erfarenhet att många elever uppfattar att det inte syns i betyget att de anstränger sig.
- Fler betygssteg innebär även ökad tydlighet i informationen till elever och vårdnadshavare. En betygsskala med fler betygssteg minskar dock inte behovet av dialog mellan hem och skola betonar arbetsgruppen.
- I samband med den gymnasiereform som regeringen aviserat och som för närvarande utreds av gymnasieutredningen (dir. 2007:8 samt 2007:143) kommer sannolikt även nya kursplaner att utarbetas.

7. PEDAGOGISK FORSKNING KRING BETYG

I Sverige finns ett fåtal personer som forskar kring betyg och bedömning. De flesta sitter på universiteten i Stockholm, Göteborg och Umeå. Vart de sitter beror på de externa medel som går att tillgå till projekt som gör att man kan anställa forskare. Ett exempel är Skolverkets nationella prov som de tre nämnda universiteten arbetar med. Umeå arbetar även med högskoleprovet och körkortsprovet. Andra exempel är internationella kunskapsmätningar som TIMSS och PISA (Jönsson, 2008). Pedagogisk forskning kring betyg har bara pågått i Sverige sedan 2003 (Lundahl, 2008).

Som betygs- och bedömningsforskare arbetar man relativt ensam menar Anders Jönsson (2008). Nyligen har man dock startat ett samarbete mellan de universitet och högskolor som bedriver forskning om betyg och bedömning i Sverige. Umeå, Göteborg, Stockholm och Malmö har startat en gemensam forskarskola, där nya doktorander får gå ett antal gemensamma kurser för att bilda nätverk och på detta sätt förbättra forskningssamarbetet framöver (Jönsson, 2008).

7.1 BETYGSFORSKNINGEN

Vid införandet av Lpo94 infördes även ett nytt betygssystem. I betänkande av socialdemokraternas proposition skriver man i utskottet:

Utskottet delar såväl regeringens som motionärernas uppfattning att varje betygssystem oavsett utformningen påverkar arbetet i skolan. Det kan stödja eller undergräva skolans övergripande mål. Efter ett flertal betygsutredningar och remissomgångar kan man konstatera, vilket även regeringen gör, att det perfekta betygssystemet sannolikt inte finns.

(1994/95 UbU6)

Enligt regeringen 1994 och riksdagen finns sannolikt inte det perfekta betygssystemet något som även forskarna anser. Utan betygssystem är antingen optimerade för urval eller lärande;

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Alla betygssystem har problem...1-5 systemet var optimerat för urval, och fungerade bra till detta, men gav negativa effekter på lärandet. Dagens system är varken optimerat för urval eller lärande.

(Jönsson, 2008)

Christina Cliffordsson forskare inom betyg på Göteborg universitet menar att: ”Betyg har tre uttalade funktioner: att ge information om eleverna kunskaper och färdigheter; att främja elevers motivation; samt att användas till urval för nästa nivå i utbildningssystemet” (Cliffordsson, 2004, s 130).

Läroplanen presenterar en humanistisk syn, alltså en positiv människosyn som har tesen om att alla människor vill och kan lära sig (Ds 1990:60, s 74). Utifrån den människosynen tillskriver man individen en egen inre motivation och vilja att lära. Vilket går isär med inställning om att betyg behövs för att motivera elever (Ibid, s 75). I en undersökning gjord av utbildningsdepartementet 1990 inför systemskiftet till Lpo94 studerades betygens effekter på undervisningen. Att betyg är motiverade används i debatten i nuläget men likväl vid debatten vid tidigt 1990-tal. Utbildningsdepartementets egen undersökning visar dock att:

Inte sällan framförs i betygsdebatten den synpunkten att betygen har stor betydelse för motivationen.... Vi kan emellertid inte finna detta argument på något sett generellt giltigt.

(Ds 1990:60, s 96)

Undersökning och forskning visar att betyg istället bekräftar för elever med dåliga betyg att de är dåliga, vilket försämrar och hämmar motivationen. Det är de redan duktiga eleverna som blir motiverade av bra betyg. Betyg förstärker alltså klyftan mellan de duktiga och de mindre duktiga eleverna, menar utbildningsdepartementet (Ibid, s 96). I undersökningen kommer utbildningsdepartementet också fram till att betyg inte kan säga allt om en elev och ger därigenom inte en hel bild (Ibid, s 29).

I slutbetänkandet av betygsberedningen Ds 1990:60 som den borgerliga regeringen framförde har man lyft fram den undersökning som visar att betyg inte generellt kan ses som motiverande. Detta är dock ingenting som medför att betygsberedningen tar bort uppgiften om att motivera som en viktig stöttepelare i sitt argument.

De nuvarande betygen fungerar dock för de elever som lyckas i skolan som ett ”sesam, öppna dig!” till attraktiva utbildningar. De kan därför möjligen anses skapa motivation. Denna typ av motivation är länkad till vad som kommer efter skolan och inte relaterad till skolan som sådant.

(SOU 1992:86, s 39)

Den motivation som betygsberedningen kan tyckas syfta på är alltså att sporra de redan duktiga eleverna ytterligare.

Främst får man söka sig till utländsk forskning för att samla information kring betygsforskning (Jönsson, 2008). Där finns en omfattande forskning kring motivation och bedömning där det framgår att betyg och summativa² bedömningar har negativ inverkan på den så kallade inre motivationen men gynnar en extern motivation och ett ytinriktat lärande.

---

² Bedömning som ges i slutet av en inlärningsprocess, summerar de kunskaper personen har vid just det specifika tillfället (Lundahl, 2008).

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Mycket av forskningen talar emot betyg som motiverande och även emot betyg som en del av skolan.

Det finns starka skäl att sluta använda betyg och istället satsa på mer nyanserad och systematisk bedömning, eftersom formativ³ bedömning bevisligen har kraftfull positiv effekt på elevernas lärande. Problemet är att sådan bedömning inte är sorterande, vilket behövs om man ska sortera eleverna för urval. Hur man ska lösa detta är emellertid en politisk fråga.

(Jönsson, 2008)

Formativ bedömning handlar om att inte arbeta med betyg som bedömning, utan att fokusera på feedback till eleverna. Paul Black, Christine Harrison, Clare Lee, Bethan Marshall och Dylan Wiliam beskriver i sin artikel ”Inside the black box” (1998) att forskningen kring formativ bedömning enbart har varit positivt. Deras forskning handlar dock mer om gradering och betygsättning på uppgifter och inte på slutbetyg. Men trots detta visar deras forskning ändå att feedback på prov och arbeten utvecklar eleverna och lär dem mer än betyg. Vari man kan dra slutsatsen att betyg inte fungerar som motiverande. Främst därför att med betyg kan man som elev jämföras med andra elever vilket skapar ett tävlande där det också måste finnas förlorare. Medan feedback utgår utifrån elevens eget lärande och därför inte går att jämföra med andra. Feedback bli motiverande då det handlar om att bli bättre utifrån sina egna prestationer (Black m fl, 1998).

I artikeln ”The Power of feedback” (2007) av betygsforskarna John Hattie and Helen Timperley visas att feedback på rätt sätt är mer effektivt och motiverande för lärandet än betyg.

If feedback is directed at the right level, it can assist students to comprehend, engage, or develop effective strategies to process the information intended to be learned. To be effective, feedback needs to be clear, purposeful, meaningful, and compatible with students’ prior knowledge and to provide logical connections.

(Hattie & Timperley, 2007, s 24)

Alfie Kohn menar i sin artikel ”The risk of rewards” (1994) att det finns stora risker med betyg på så vis att belöningar genom betyg endast gör att elever blir fokuserade på att lära sig för betygen, betyg motiverar eleverna mot betyg inte mot lärande. Betyg leder till att man som elev väljer de enklaste uppgifterna för att kunna prestera så högt betyg som möjligt istället för att välja utmanande uppgifter och tänka mer kreativt. Kohn anser att betyg gör att man kontrollerar eleverna genom straff eller beröm och genom denna kontroll arbetar läraren *mot* barnen snarare än *med* dem (Kohn, 1994).

Attempts to shortcircuit this process by dangling rewards in front of children are at best ineffective, and at worst counterproductive.

(Kohn, 1994, s 3)

I en undersökning från 1983 kom man fram till att elever anpassar sig till vad de upplever som faktiska möjligheter. Om en elev är van vid att få dåliga betyg så anpassar eleven sig till dessa förväntningar (Ds 1990:60, s 75).

---

³ Bedömning som ges i ”vardagen”, regelbundet under hela personens inlärningsprocess (Lundahl, 2008).

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sammanfattningsvis kan sägas att mycket av forskningen är kritisk till betygens motiverande effekt. Samtidigt är forskarna eniga om att de redan högpresterande eleverna motiveras av betyg och bedömning. Dock är inte denna motivation alltid positiv då det nödvändigtvis inte betyder att dessa elever lär sig bättre.

8. RESULTAT OCH ANALYS AV DET NYA FÖRSLAGET

Resultat- och analysdelen i detta arbete kommer att bestå av svaren från de intervjuer vi utfört med forskare, sakkunnig från utbildningsdepartementet samt den presskonferens som Jan Björklund hade den 6 februari 2008. Deras uttalanden kommer att relateras och ställas i kontrast till det nya betygsförslaget samt vad tidigare forskning sagt. Analysen börjar med en närmare titt på den beredningsprocess som legat till grund för förslaget om ny betygsskala. Därefter kommer betygsskalan i sig att analyseras.

8.1 OM PROCESSEN BAKOM DET NYA BETYGSFÖRSLAGET

När man inom politiken arbetar med nya förslag använder man sig av direktiv att följa under utredning. Även i fallet för ett nytt betygsförslag var direktiv uppsatta. De direktiv arbetsgruppen utgick från var att utreda en nya betygsskala med fler steg än den nuvarande skalan. Tilläggsdirektiv tillkom sedan att betygsskalan även skall kunna ges från årskurs 6 samt vara enhetlig över samtliga skolformer (Ds 2008:13).

Problematiken med att arbeta utifrån direktiv är att utredningen blir låst kring direktiven. Kristian Ramstedt, sakkunnig från Skolverket, menar angående frågan om att arbeta utifrån direktiv, ”att man bara måste acceptera det, det är så det fungerar inom politik” (Ramstedt, 2008). Ramstedt var med i arbetsgruppen i början av beredningen. Anledningen till att han inte var med under hela utredningen var att man i slutet hade arbetat klart med betygsfrågorna och istället hade fokus på politik.

Fredric Skälstad, politiskt sakkunnig på utbildningsdepartementet, bekräftar att inför alla politiska förslag har frågan redan diskuterats av alla i alliansen samt alla departement innan direktiven ges till, i detta fall, arbetsgruppen. Detta leder till att arbetsgruppen inte har en kritisk funktion utan bara arbetar utifrån det som politikerna bestämt. Det är ingen fristående utredning, utan en politisk process (Skälstad, 2008).

Christian Lundahl är kritiskt till de direktiv som man använt vid denna utredning:

Direktiv sätts alltid upp inför en utredning men i detta fall hade man ganska snävt valt åt vilken riktning arbetsgruppen skulle arbeta, vilket gör att utredningen redan uteslöt vissa alternativ vid starten.

(Lundahl, 2008)

”Direktiven är satta av departementet och blir därigenom en departementsutredning”, menar Lundahl (Lundahl, 2008). Direktiven är satta av utbildningsminister Jan Björklund och utifrån

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

den skolpolitik han förespråkar. De följer därigenom redan politiska meningar. Nackdelen med snäva direktiv, politiskt riktade eller inte, är att man redan från början utesluter många andra alternativ som utifrån en mer objektiv synvinkel kan vara viktiga att ha med. Arbetsgruppens utredning blir därigenom inte en utredning som arbetar mot den mest optimala betygsstegen för skolans mål- och kunskapsrelaterade system, utan den arbetar mot en skala som stödjer den skolpolitik den borgerliga koalitionen önskar.

Direktivens grund är enligt utbildningsminister Jan Björklund uppställda utifrån vad elever och lärare vill. Björklund uttalar på presskonferensen om det nya betygsförslaget att ”elever och lärare, i synnerlighet på gymnasiet, tycker att det är för få steg” (Jan Björklund, presskonferens 16 februari 2008) Björklund förklarade sedan vidare att lärare i skolan använder sig av plus och minus på dagen betygssteg, till exempel VG+. Han uttryckte att ”På *alla* svenska gymnasieskolor som jag är ute på så förekommer detta”. Utifrån sina erfarenheter menade han att:

Man har redan i verkligheten en informell betygsskala med fler steg. Det tycker jag är ett av argumenten till varför vi skall erkänna att det behövs fler steg. Lärare och elever tycker detta. Detta är en anpassning till det. Att man anser att det behövs fler betygssteg i skolan”

(Jan Björklund, presskonferens, 6 februari, 2008)

I den nya betygsutredningen beskriver man också att i många olika studier stödjer en majoritet av lärare, elever och allmänhet kraven på fler betygssteg. (Ds 2008:13, s 59) Bland annat en undersökning av Skolverket (2007) ”Attityder till skolan 2006”. Både betygsutredningen samt utbildningsminister Jan Björklund menar alltså att man har stöd från lärare, elever och allmänheten.

I den undersökning i ”Attityder till skolan” som man i betygsförslaget refererar till står det att:

En majoritet av eleverna, liksom av lärarna, i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan tycker att betygen har för stor betydelse i skolan. Samtidigt vill ungefär varannan av dessa elever och fler än hälften av dessa lärare att betyg borde införas tidigare i grundskolan. En majoritet av eleverna i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan anser dessutom att det borde finnas fler betygssteg än dagens tre i grundskolan och fyra i gymnasieskolan.

(Skolverket, Attityder till Skolan, 2007, s 110)

Önskan om fler betygssteg finns hos 55 % av eleverna på högstadiet, medan bland elever på gymnasiet vill 66 % ha fler betygssteg. (Ibid, s 108) Den majoritet som finns bland elever, främst på högstadiet, är alltså inte en stark majoritet, vilket är viktigt att poängtera. Dock har lärare en starkare majoritet då 83 % av högstadielärarna respektive 70 % av gymnasielärarna önskar fler betygssteg. (Ibid.) Värt att betänka i undersökningen är dock skillnaden mellan elever och lärares attityd till betygens betydelse i skolan. Där 63 % respektive 73 % av eleverna anser att betyg har för stor plats i skolan, medan lärares åsikter kring detta endast visar att 51 % respektive 57 % av lärarna menar att betyg har för stor plats i skolan. (Ibid.)

Undersökningen gjord av skolverket är en undersökning gjord på 2600 elever genom ett urval. I urvalet har registret över totalbefolkningen (RTB) och elevregistret för gymnasieskolan använts. Utav de 2600 har 76 % svarat på undersökningen vilket blir ett antal på ungefär 2000 elever. (Ibid, s 124-125)

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lundahl är negativ till att arbetsgruppens utredning tar avstamp i allmänhetens önskemål och han fortsätter; ”allmänheten vet inte alltid bäst. En utredning som denna borde grunda sig även på forskares resultat. Det är en demokratisk rättighet att få ta del av alla sidor”. Lundahl menar därför att han inte tycker det finns en trovärdig undersökning bakom arbetsgruppens förslag (Lundahl, 2008). Skälstad (2008) menar att Cliffordsson, i den artikel som arbetsgruppen i betygsförslaget har med i referenslistan, visar att hon är positiv till att elever tillfrågats. Dock visar Cliffordssons artikel en jämförande analys huruvida högskoleprovet eller betyg ska ha störst plats i urval till högskolor (Cliffordsson, 2004, s 129). Med andra ord nämner Cliffordsson ingenting om att förändra betygskalan eller något som är till fördel för det. Istället visar artikeln en positiv inställning till de målrelaterade betygen som ger en rättvis prognos av att elever med höga betyg som kommit in på högskolan presterar där efter, medan de som kommit in via högskoleprovet tenderar att lyckas mindre bra (Ibid. s 138).

Dock finns det en oenighet bland forskarna kring detta, Jörgen Tholin uttrycker på frågan att ”det är ganska logiskt att vi inte gör någon stor utredning eftersom vi egentligen inte ska göra några genomgripande förändringar” (Tholin, 2008). Tholin menar sammanfattningsvis att:

Sammanfattningsvis tycker jag inte att frågan om hur många steg vi har är en fråga för forskare att besvara. Det är nog politiker som ska göra det för det handlar mest om vad man tycker är lämpligt.

(Tholin, 2008)

Dock hade det nya betygsförslaget troligen kunnat läggas fram med större tyngd om det tydligare hade byggts på mer vetenskapliga grunder och på ett större urval av elever än den undersökning som är gjord av Skolverket.

Motståndet från vissa forskare till arbetsgruppens arbete syftar alltså främst på vem som får komma till tals i undersökningen. Kritiken riktar sig mot att allmänheten räknas som ett starkare argument än den forskning som finns idag kring betyg. Bengt Selghed, betygsforskare, menar att ”Ideologiska ställningstaganden och personliga tyckanden får företräde framför vetenskapligt grundad kunskap” (Selghed, opublicerad artikel, 2008). Selghed kritiserar vidare;

Trots det framhålls, inte minst av politiker, vikten av att vi måste ha ett utbildningssystem som ger goda förutsättningar, för att Sverige ska kunna hävda sig som kunskapsnation. Forskning anses då vara en viktig grund, men i betygsfrågan lyser forskningsresultaten med sin frånvaro. Därför får inte heller betygsfrågan någon lösning.

(Selghed, opublicerad artikel, 2008)

I det nya betygsförslaget använder man heller sig inte av någon betygsforskning som ser negativt på fler steg i en betygsskala. I tidigare kapitel har vi lyft fram den motsatta riktning som betygsforskningen i världen följer. Det är relevant att lyfta fram att fler betygsteg strider mot mycket av den rådande forskningen som snarare närmar sig en betygsfri skola. Jönsson menar att:

Det finns starka skäl att sluta använda betyg och istället satsa på mer nyanserad och systematisk bedömning, eftersom formativ bedömning bevisligen har kraftfull positiv effekt på elevernas lärande.

(Jönsson, 2008)

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

I det nya förslaget finns en ytterligare anmärkningsvärd brist då betygsforskning upptas i referenslistan trots att det inte är något som det hänvisas till i referenser i den löpande texten. Det finns hänvisningar till endast en bok; Andersson (1999) *Varför betyg?*, i övrigt refereras endast dokument från Skolverket, propositioner och SOU. Lundahl menar att avsaknaden av referenser i texten medför att ”Det gör att det inte finns någon diskussion kring varför man till exempel anser att en flergradig skala ska införas, eller varför man anser sig tycka att betygen har en motiverande effekt”. Överlag menar Lundahl att det nya betygsförslaget ”inte känns tillräckligt genomarbetat” (Lundahl, 2008).

Den stora kritiken som Selghed har kring hela processen är att han menar att man börjat i fel ände;

Läro- och kursplaner har funktionen att ange de mål som ska styra och genomsyra skolverksamheten, medan betygssystemet anvisar på vilket sätt målen ska utvärderas. Det borde därför vara självklart att staten först beslutar om vilka mål som ska gälla, det vill säga *vad* eleverna ska förvärva kunskaps- och färdighetsmässigt. När detta är klargjort, är det lämpligt att ge sig i kast med frågan *hur* detta kan bedömas och betygsättas. Betygssystemets utformning påverkas naturligtvis av *vad* som ska bedömas och *hur* detta kan ske.

(Selghed, opublicerad artikel, 2008)

När Björklund på presskonferensen fick frågan om han var rädd för att mönstret från 1994 skulle upprepa sig, alltså att socialdemokraterna återfår makten och förändrar eller stryker förslaget svarade Björklund med tvekan: ”Jag kommer att sträva efter en enighet med socialdemokraterna och vänsterpartiet men jag är realist, jag vet vilka spänningar det finns i dessa frågor.” Vidare menade Björklund att: ”om folk byter regering så byter man också politik och det gäller också utbildningspolitiken”. (Jan Björklund, presskonferens, 6 februari, 2008)

8.2 OM INNEHÅLLET I DET NYA BETYGSFÖRSLAGET

Jan Björklund startade presskonferensen den 6 februari 2008 med att presentera tre syften till införandet av den nya betygskalan. Dessa var:

- Det ska ”löna sig att plugga”
- Betygen ska synliggöra elever som behöver stöd
- Ge tydlig information till elever och föräldrar.

Vidare presenterade Jan Björklund följande orsaker till varför han anser att behovet av ett nytt betygssystem finns.

- Det ska vara lättare att höja betyget genom mer ansträngning
- Fler steg ger rättvisare betyg
- Samma skala för alla skolformer,

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

- Ett fortsatt mål- o kunskapsrelaterat system.

Jönsson uttrycker i en opublicerad artikel skriven tillsammans med forskarkollega en tveksamhet till om betygen kan uppfylla de syften som man tillskrivit dem (Jönsson & Svingby, opublicerad artikel, 2008). Argumentet att ”det ska löna sig att plugga” kritiserar i texten på flera punkter. En strävan efter högre betyg blir ett ständigt gäckande mål, snarare än en belöning för elevens arbetsinsats.

Jönsson ser också problem i att ”plugg” ska belönas utifrån det samhälle vi lever i och han fortsätter:

Som många har pekat på, kommer vårt samhälle knappast att klara sig i den globala konkurrensen om vi framför allt prioriterar ”plugg” som underlag till goda betyg [...] i dagens och morgondagens samhälle behövs unga människor som är bra på att tänka själva och att skapa nytt. Vi behöver människor som har lärt sig att vara kreativa, innovativa och kritiska. Då måste betygssystemet premiera sådana kvaliteter redan i skolan – och inte bara ”plugg”.

(Jönsson, 2008)

Jönsson menar dessutom att svensk forskning visar att det finns samband mellan att elever satsar på att plugga till höga betyg och att de nöjer sig med att återge okritiskt (Jönsson, 2008).

Något annat Jönsson kritiserar i uttrycket ”det ska löna sig att plugga” är att det gör att endast belöningen kommer i centrum. Enligt honom visar forskning att belöningar leder till att det bara blir belöningen som hamnar i fokus och inte själva jobbet eller kunskapen. Detta menar han även gäller andra typer av belöningar, inte bara just betyg. Det finns till och med studier som visar att elever gör ett sämre jobb om de fokuserar på belöningen och inte på att arbetet i sig känns meningsfullt, menar Jönsson.

Forskare har till exempel visat att studenter är väldigt uppfinningsrika när det gäller att försöka skaffa sig så bra betyg som möjligt med så liten arbetsinsats som möjligt, och detta påverkar lärandet negativt

(Jönsson, 2008)

Då det gäller syftet att synliggöra elever som behöver stöd tycker Jönsson att ett betyg är för onyanserat för att det ska kunna beskriva en elev på ett rättvisande sätt. Det leder istället till att betyget bara gör att eleven identifierar sig med betyget, ”bra” eller ”dålig”, ”svag” eller ”begåvad”.

Av detta kan man dra slutsatsen att fler betygsteg inte kommer att synliggöra elever som behöver hjälp mer. Dessa elever synliggörs lika väl med betyget IG eller streck. Att synliggöra dessa elever är heller inte samma sak som att hjälpa dem. Inom dagens skola arbetar man hårt med att få alla elever godkända och att hjälpa dem på alla tänkbara sätt. Det är inte betygsskalan som hindrar lärarna från att sätta in insatser, snarare är det andra resurser som saknas.

Jönsson menar att betygsskalan är skapad för urvalsfunktionen. Ett rättvist urval var anledningen till att de relativa betygen infördes en gång i tiden. Ser man på det nya betygssystemet finns fler ”högar” att placera eleverna i, vilket ökar sorteringsförmågan. Men förslaget innebär samtidigt att man ska behålla dagens målrelaterade system, vilket inte alls är anpassat för urval, som det relativa betygssystemet var. Jönsson skriver vidare:

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Forskning visar entydigt att om man vill ha en rimligt stor överensstämmelse mellan olika lärares bedömningar, bör man inte ha fler än två nivåer (t.ex. godkänt/icke godkänt). Tvärtemot vad som är den allmänna uppfattningen, visar forskning alltså att det inte blir lättare att sätta rättvisa betyg med fler steg, utan snarare tvärtom.

(Jönsson, 2008)

Selghed menar att en av de positiva aspekterna med det nya betygsförslaget är att regeringen insett att något måste göras med det nuvarande betygssystemet. ”olika utredningar samt en allt livligare forskning entydigt pekar på hur svårt det är att få till stånd en rättvis och likvärdig betygsättning i nuvarande betygssystem, vilket är nödvändigt med tanke på urvalsfunktionen” (Selghed, opublicerad artikel, 2008). Skälstad tyckte att det finns olika definition på vad rättvist är. I och med det nya systemet kommer också nya kriterier som kommer att göra bedömningen mer rättvist. Han poängterar också att fokus aldrig har legat på urvalsfunktionen från politikernas sida (Skälstad, 2008).

Då det gäller de ökade antalet betygssteg säger Björklund i sin presskonferens att problem med dagens betyg är avståndet mellan stegen. Attityden hos eleverna är enligt honom att även om de anstränger sig mer når de ändå inte upp till ett högre betyg, plugg lönar sig inte på samma sätt med det gamla betygssystemet. Björklund menar att på alla de skolor han besökt finns det en önskan om fler betygssteg både från elever och från lärare. Han menar vidare att det egentligen redan finns fler betygssteg inom skolan eftersom lärare använder sig av G+, VG- osv. Detta ser han som ännu ett argument till att införa fler steg. Stegen utan kriterier i det nya betygssystemet kommer fungera ungefär som G+, VG- VG+. Med fler steg blir det därmed lättare att nå ett steg högre enligt Björklund (Björklund, presskonferens, 6 februari 2008).

Som vi tidigare visat tyder mycket forskning på att betyg inte alltid är motiverande, utan främst motiverande för de med redan höga betyg. Däremot finns ingen forskning som kan visa effekten av fler eller färre betygssteg. Tholin menar att:

Det finns ingen forskning som säger att det är bättre, eller sämre, med fem steg än tre steg. Det finns inte heller någon forskning som säger att eleverna får mer, eller mindre motivation beroende på hur många betygssteg vi har. En anledning till detta är naturligtvis att det i princip inte går att göra den typen av vetenskapliga undersökningar

(Tholin, 2008)

Det råder även, som Skälstad kommenterar, en oenighet bland forskarna kring betygsfrågan kontra motivationsfunktionen. Skälstad menar att ”forskningen är splittrad, därför är inte den mer tillförlitlig än politiken”. Han syftar här på de olika uppfattningar som finns hos de olika politiska partierna. Till exempel vill vänsterpartiet helt och hållet ta bort betyg i skolan (www.regeringen.se, 2008-05-02).

Betygsforskaren Lundahl menar att: ”Ju fler steg man har i en betygsskala desto mer behöver man i förväg precisera vilken kunskap som ska uppnås. Det gör att undervisningen blir mer mekaniserad” (Lundahl, 2008). Lärarens roll ska enligt Björklund stärkas i och med det nya betygsförslaget. Lundahl menar dock att det kommer att bli tvärtom. Då direktiven och styrningen av skolan allt mer kommer från staten och regeringen försvagas lärarens förmåga till styrning. I Finland finns en hög status på läraryrket, det menar Lundahl beror på att skolan där arbetar mer fritt och avskilt från politiken.

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Även Björklund inser detta. Att ha kriterier för alla steg i den nya betygsskalan skulle bli väldigt detaljerat och styrande för läraren. För att hantera den konflikten (målkonflikten) så har man valt att inte ha betygskriterier för alla de nya stegen, utan det kommer fortfarande att bara finnas kriterier för tre steg. Kring kriterierna för de olika stegen kan man i betygsförslaget läsa att för att få till exempel B ska eleven uppnå ”övervägande delen” av det lägre betygets kriterier, det vill säga C. Det kommer alltså vara överväganden som respektive lärare får ta, vilket talar emot att fler steg ger rättvisare betyg. Jönsson menar att;

Övriga betygsteg blir någon underlig utfyllnad utan substans (dvs. det finns inga kriterier för dem). Detta innebär att vi får betygsteg som ingen egentligen vet vad de står för, vilket rimmar illa med talet om rättvisa. Forskning visar dessutom att ju fler steg man har, desto sämre blir tillförlitligheten (i ett målrelaterat system).

(Jönsson, 2008)

Skolverket har sedan 1993 genomfört regelbundna attitydundersökningar bland elever i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan samt bland lärare. Sedan 2003 tillfrågas även elever i årskurs 4–6. Syftet med undersökningarna är:

Det övergripande syftet med attitydundersökningarna är att komplettera Skolverkets nationella uppföljning och utvärdering av svensk grund- och gymnasieskola samt dess resultat med information om olika gruppers syn på, upplevelse av och attityder till skolan. Ett viktigt syfte med attitydmätningarna är även de jämförelser över tid som materialet erbjuder.

(Skolverket, Attityder till skolan 2006, s 7)

Undersökningen visar bland annat att en majoritet av alla lärare och elever anser att betygen idag är rättvisa. De flesta lärare i årskurs 7–9 (95 %) och i gymnasieskolan (96 %) svarar att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att bedöma elevernas kunskapsnivå. En lika stor andel av dessa lärare anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att sätta betyg. Drygt nio av tio lärare som undervisar i grundskolans senare del och i gymnasieskolan tycker dessutom att de lyckas bra med att sätta rättvisa betyg (Ibid, s 112).

Bland de tillfrågade eleverna är det 77 % i årskurs 8–9 och i gymnasieskolan som tycker att alla eller de flesta lärare sätter rättvisa betyg. Det är en ökning sedan undersökningen 2000, då 66 % av eleverna bedömde att lärarna satte rättvisa betyg (Ibid, s 112). Björklunds uttalande på presskonferensen kring att den nuvarande betygsskalan skapar orättvisa betyg verkar enligt Skolverkets undersökning vara det motsatta.

Kravet för att få betyget A kommer i det nya betygssystemet att vara högre än vad kraven för att få MVG är idag. Det betyder att färre elever kommer att ha betyget A än vad det är elever som har betyget MVG, förutsatt att vi håller samma kunskapsnivå på våra skolor, menar Björklund (Björklund, presskonferens 6 februari, 2008). I betygsförslaget anges att A kommer att ge samma poäng som MVG, det vill säga 20, då man räknar ut sitt snitt. Betyget A och MVG värderas därmed likvärdigt poängmässigt, men en elev som uppnått betyget A har presterat mer än eleven som uppnått MVG. (Ibid.)

2010 kommer det även att bestämmas när betyg ska börja ges. Senare under presskonferensen menade Björklund att det redan är bestämt att eleverna från och med åk 6 kommer att få betyg, det är bara ett formellt beslut som kommer att tas 2010. Detta innebär att elever i åk 6 kommer att kunna få betyget underkänt. ”Det blir betyg från årskurs 6, det är ingen tvekan på den punkten.” Björklund förklarar sedan vidare att de formella besluten tas senare. (Ibid.)

9. SLUTSATS

I detta arbete har det tydliggjorts att politiska ideologier lyser igenom och påverkar beslut som rör skolan. Vid regeringsskiften är det en självklarhet att skolpolitiken, precis som politiken som rör alla andra områden i samhället, förändras. Men ska detta få gå före utvecklandet av en skola optimerad för lärandet?

Vänsterpartiet vill avveckla betygen, medan socialdemokraterna vill ha färre betygssteg. Den borgerliga högern står istället för införandet av fler betygssteg, med motivationen att ”flit” ska löna sig. Vilken av dessa politiska ideologier är den bästa för individens lärande i skolan? Samtidigt som denna vitt skilda debatt pågår mellan partier har det redan konstaterats från politiskt håll att det sannolikt inte finns ett optimalt betygssystem. Vad är då meningen med dessa tydliga ställningstaganden? Trots så vitt skilda ställningstaganden så talar även politikerna om en strävan mot enad skolpolitik. Elever och lärare ska inte behöva ändra sitt arbetssätt bara för att man byter majoritet i regeringen. Denna sträva mot en enad skolpolitik märks dock bara av hos de partier som inte själva besitter makten i regeringen. Dagens styrande regeringen påpekar istället att vad man röstar på ska ha betydelse, även för skolan. Det finns en tydlig oenighet om man ska vara enig eller inte.

Forskning kring betyg och bedömning visar att betyg i sig inte ökar lärandet. Samtidigt är det svårt att forska kring betyg då utförliga undersökningar eller experiment är svåra att genomföra. Utan någon egentlig forskning i ämnet, hur ska vi då egentligen kunna veta hur det skulle bli helt utan betyg eller med många betygssteg? Det råder dock en oenighet bland forskarna hur stor plats forskningen ska få i avgörandet kring betygsstegen. Vissa anser att eftersom det inte finns så mycket forskning som kan visa på positiv eller negativa aspekter på fler eller färre steg bör det vara ett politiskt beslut. Medan andra menar att forskning kring betyg och bedömning i allmänhet ska få ha en tyngre inverkan vid beslut.

Det finns ändå forskning som handlar om betyg och bedömning som kanske borde uppmärksammas mer än politiska ideologier vid beslut kring skolan. Hur man använder sig av tillgängliga forskningsresultat i skolpolitiska beslut verkar variera från fall till fall. Ibland används resultaten felaktigt i politiska undersökningar, då man endast visar en sida, i andra fall får forskningen ett för stort utrymme. I det nya betygsförslaget (Ds 2008:13) tycks man ha utgått mer från allmänhetens önsknings än forskningsresultat. Dessutom är inte de forskningsresultat som används som referenser i det nya betygsförslaget relevanta för dess syfte.

Historiskt har skola och betyg påverkats av tidsandan och samhällsutvecklingen. Det nya betygsförslaget verkar ha påverkats ovanligt mycket på grund av debatten i samhället. Dagens samhälle har en annan mentalitet, alla tror sig idag veta vad som är bäst för skolan för att man själv gått i skolan. Många som egentligen inte har tillräcklig kunskap får komma till tals i samhällsdebatten, vilket har gjort debatten relativt ytlig. En aktuell debatt sätter även en viss tidspress på en utredning, vilket kan vara en av anledningarna till att det nya betygsförslaget inte känns tillräckligt genomarbetad. Förr var ett förslag underbyggt av forskare som gav röster. Idag kanske man vinner röster på att visa att man ger det som folket vill ha, oavsett forskning. Kan det vara ett politiskt spel för att vinna röster?

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det är positivt att man lyfter fram ett problem och att politiker lyssnar till lärarna, men samtidigt är det lika viktigt att presentera all forskning för att lärare och elever ska kunna ta ställningstagande i vad man anser bäst. Det är en demokratisk rättighet att få höra alla sidor av en debatt. Om så hade skett, kanske opinionen för fler betygssteg vänt?

Avslutningsvis så är det politiska ideologier som styr och påverkar systemskiften i skolans värld. Det är politiker som har det slutgiltiga ordet, oavsett vilka åsikter som expertutredningar, forskares resultat, den allmänna debatten och skolans aktörer påvisar. Att genom en ny regering kunna förändra är en del av det demokratiska samhället, men det är som arbetande lärare ytterst viktigt att vara medveten om att de politiska ideologierna styr vår svenska skola. Det är högst relevant att som lärare ha kunskap i vilka olika kunskapssyner och politiska influenser som styr och påverkar i skolreformer. Främst är det viktigt för att ha en medvetenhet och ett kritiskt förhållningssätt till (nya) styrdokument, betygsskalor eller andra typer av reformer i skolans värld

10. REFERENSER

10.1 TRYCKT LITTERATUR

Andersson, Håkan. (1999). *Varför betyg? Historiskt och aktuellt om betyg*. Studentlitteratur, Lund.

Bergström, Göran. (1993). *Jämlikhet och kunskap, debatter och reformstrategier i socialdemokratisk skolpolitik 1975-1990*. Stockholm/ Stehag: Symposion Graduale.

Englund, Tomas (1995). *Utbildningspolitiskt systemskifte?* HLS Förlag, Stockholm.

Egidius, Henry (2001). *Skola och utbildning: i historiskt och internationellt perspektiv*, Stockholm, Natur och Kultur.

Hasselrot, Titti. (1980). *Boken om Skolan*. Faktabas, Liber Utbildnings Förlaget.

Helldén, Arne. (2002). *Skola på Villovägar*. Linköping, Futurum.

Johansson, Bo (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala, Kunskapsförlaget.

Skolverket (2007). *Attityder till skolan 2006*, Stockholm: Fritzes. Betygssättningen. Stockholm: Liber.

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Verdandi Socialpolitisk debatt 25 (3, 1981, årgång 6). *Skolpolitik mot utslagning!* Borås.

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

10.2 ARTIKLAR

Black Paul, Harrison Christine, Lee Clare, Marshall Bethan, Wiliam Dylan,(1998) *Working inside the black box: Assessment for learning in the classroom* Phi Delta Kappan, October

Cliffordsson, Christina (2004). *De målrelaterade betygens prognosförmåga*. Pedagogisk forskning i Sverige. Årg. 9, nr. 2, s. 129-140.

Hattie John and Timperley Helen (2007). *The Power of Feedback*, University of Auckland, Review of Educational Research, March 2007, Vol. 77, No. 1, pp. 81–112

Kohn, Alfie (1994). *The Risks of Rewards*, ERIC/EECE. Publications. Digests,December 1994.

10.3 OTRYCKTA KÄLLOR

Björklund, Jan, presskonferens, 6 februari 2008, videoinspelning publicerad på <http://www.regeringen.se/sb/d/9537/a/97332>. Hämtad datum 16 maj 2008.

www.regeringen.se

www.studera.nu

10.4 OTRYCKTA KÄLLOR FRÅN RIKSDAGEN

(hämtade från riksdagen hemsida, www.riksdagen.se)

Bet. 1993/94:UbU1 Ny läroplan för grundskolan, Rskr. 1993/94:43. (2008-04-03)

Bet. 1994/95:UbU6 Betyg i det obligatoriska skolväsendet, Rskr. 1994/95:136. (2008-04-03)

Dir 1991:9 *Mål och riktlinjer m. m. för barnomsorgen och det offentliga skolväsendet*. (2008-04-06)

Dir 1991:104 *Tilläggsdirektiv till beredningen (U 1990:07) för att ge förslag till ett nytt betygssystem i grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen (dir. 1990:62)*. (2008-04-06)

Ds 1990:60. *Betygens effekter på undervisningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. (2008-04-03)

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Ds 1992/93:220 *En ny läroplan och ett nytt betygssystem för grundskolan, sameskolan, specialskolan och den obligatoriska särskolan*. Bet 1993/94 UbU1, rskr 1993/94:82 (2008-04-03).

Ds 1992/93:250. *En ny läroplan och ett nytt betygssystem för gymnasieskolan, komvux, gymnasiesärskolan och särvox*. (2008-04-03)

Ds 2008:13 *Det nya betygsförslaget*. (2008-03-29)

Prop. 1994/95:85 Betyg i det obligatoriska skolväsendet. (2008-04-04)

Motion 1993/94: Ub1 (2008-04-06)

Motion 1994/95: Ub10 (2008-04-06)

Motion 1994/95: Ub11 (2008-04-06)

SOU 1993:2. *Kursplaner för grundskolan*. Betänkande av Läroplanskommittén. Stockholm: Fritzes. (2008-04-05)

SOU 1992:86. *Ett nytt betygssystem*. Slutbetänkande av Betygsberedningen. Stockholm: Allmänna Förlaget. (2008-04-05)

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

11. BILAGOR

Bilaga 1

Telefonintervju med Fredric Skälstad, politisk sakkunnig hos Jan Björklund

Den 19 maj 2008

Ca: 25 min

– Kritik från forskare menar att fler betygssteg skapar orättvisa betyg, då främst skolor emellan. Vad är din synpunkt på det?

Det finns olika definitioner av vad rättvist är. Vi vill ha tydliga kriterier, att man ska granska, nationella prov, det behöver inte leda till orättvisa. Vi menar att den stora skillnaden mellan starkt G o vanligt G blir orättvist, i verkligheten ger ju lärarna betygssteg som inte finns redan, g+ , vg – och sånt. Vi inför de stegen.

När man frågar ute i skolorna är, av de förslag vi lagt fram är elever och lärare skeptiska till vissa, men just vårt betygsförslag är både elever o lärare väldigt positiva till.

– Forskare ifrågasätter om man kan lägga tillförlitligheten till elever, de anser att det måste baseras mer på forskning, vad anser du om det?

(Fredric skattar till) Jag ser inte att det finns någon motsättning, detta är ju också baserat på forskning. Cliffordsson, som sitter i Göteborg, hon säger väl att det är just... hon menar att det är bra, till exempel. Så det finns forskare som är positiva till det.

Forskare definierar det här så snävt, vi ser det mycket bredare, som en bedömning, för att sätta in stöd till eleven. Egentligen är alla forskare för förslaget, men de talar om det för snävt. Ser man det bredare så ger det möjlighet att till exempel införa stödresurser. Nu kommer de riktigt stora stödinsatserna i 9an och gymnasiet, för då sätts betyg och då man ska söka vidare, då blir det IV eller sommarkurser, IV programmet kostar hur många miljoner som helst. Om man ser det i ett bredareperspektiv, det är väldigt akademiska att snäva av det som forskare gör. Det är också en demokratisk rättighet att få veta vilka kriterier man blir bedömd på och hur det går!

– Under presskonferensen säger Jan Björklund att betyg kommer att ges från sexan, är det så?

Äh, ja, det finns en överenskommelse om det, men det finns inga propositioner eller underlag, det kommer senare.

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

– Ni menar att ert system kommer att motivera, medan forskare menar att betyg bara motiverar de redan duktiga, hur ser du på det?

Det är motiverande för att stegen är närmare varandra, det säger även Cliffordsson, då kan man sedan diskutera om betyg är motiverande eller inte, men så snävar man in det, som vi sa förut. Vi ser det bredare, det är motiverande för de som kan höja sitt betyg, men de andra tjänar också på det eftersom de kan tvinga kommunerna att sätta in extra stöd.

– Ni verkar inte gå in så mycket på urvalsfunktionen? Man kan ju tycka att det här förslaget är gjort just för urvalsfunktionen? Fler steg gör att man kan sära mer på eleverna.

Eftersom urval inte har varit motivet till det nya systemet så tas det inte heller upp så mycket i förslaget. De flesta kommer ju in på gymnasiet idag. Motivet har främst varit för att det gamla systemet varit orättvist.

– Direktiven, vem gör dem?

Eftersom det är en koalitionsregering tas det gemensamt ett beslut, alla allianspartier tillsammans, granskade av alla andra departement, departement får säga sitt, de interna arbetsgrupperna presenterar sedan ett färdigt förslag. Allt går igenom en politisk process. Man kommer att få till fler fristående utredningar i framtiden tror vi, att man tillsätter en utredare. Arbetsgruppen har tagit fram forskning med mera men de är fortfarande en väldigt politisk produkt, det har gått genom en politisk process, den här gruppen är ett steg. Direktiven var tydliga, det fanns inga kryphål, så att säga. De levererar den produkten de förväntar sig att alla partier kan ställa sig bakom.

– Vad säger partierna utanför koalitionen?

Idag ska det presenteras för sossarna och folkpartiet. Jag tror att vi kommer överens, att de är positiva till förslaget, men det blir intressant att se.

– Finns det risk att förslaget förändras?

Det är därför vi har möte idag, för att komma överens, sossarna är det nog lätt att komma överens med, men vänstern till exempel är ju helt emot betyg.

– Det blir så mycket politik inom detta, hur ser ni på att få en mer enad skolpolitik?

Men vi tycker ju olika, då kan vi inte komma överens helt. Vi tycker olika. Forskningen är precis lika delad som partierna, därför löser man inget genom att följa vad forskningen säger. Det är väldigt mycket fokus på betygen, det är egentligen en pyttfråga. Det finns mycket fler saker som regeringen diskuterar, men betygen har hamnat i fokus. Till exempel vi vill höja statusen på lärarutbildningen, att de bästa eleverna väljer att bli lärare och att kursplaner ska

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

revideras och bli tydligare. Att lärare tydligt kan se vad målen är, betygen är absolut inte det viktigaste.

– Vilka är elevorganisationerna som man refererar till i förslaget?

Det finns väl två, SWECO och SVEA, jag tror att både de fått frågan. Vad som hänt är att regeringen lägger fram ett förslag på remiss, då alla får säga sitt.

Bilaga 2

Hej!

Vi är två lärarstudenter från Göteborgs universitet som arbetar med vårt examensarbete.

Syftet i detta examensarbete är att undersöka processerna bakom systemförändringar i skolan med fokus på förändringar i betygssystemet utifrån olika aspekter såsom politiska ideologier, kunskapssyn och relevant forskning. I arbetet undersöker vi närmare beredningsprocessen kring förslaget om ett nytt betygssystem som lagts fram av den nuvarande regeringen (2008).

Anledningen till att vi nu mailar dig är att vi försöker mail "intervjua" flertalet forskare i Sverige. Därav undrar vi om du kan tänka dig att svara på några få frågor kring regeringens nya betygsförslag?

Vi vore tacksamma för svar så snart som möjligt då vårt dealline för vårt arbete närmar sig med stormsteg. Om du kan tänka dig att ställa upp, följer de frågor vi önskar svar på nedan. Vi undrar då också om vi får hänvisa till dig som forskare i vårt arbete eller om du vill vara anonym?

De frågor som vi gärna skulle vilja få svar på av dig är:

Om det nya Betygsförslaget (Ds 2008:13)

- Vad tycker du brister i den nya betygsutredningen?
- Vad tycker du är positivt i den nya betygsutredningen?
- Anser ni att förslaget är bra utrett och kan underbyggas av forskningsresultat? Varför?
- I det nya betygsförslaget menar man att fler betyg skall öka motivationen hos elever, vad anser du om det påståendet?
- Finns det starka skäl, utifrån er forskningssynvinkel, att byta betygssystem?
- Har du deltagit någon betygsutredning?
- Anser du att forskare tillfrågas tillräckligt mycket i utredningar kring betyg?

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lämna gärna övriga synpunkter om det nya betygsförslaget och betyg samt bedömningsforskning i Sverige.

Tack för besväret!

Med Vänliga Hälsningar

Lina och Sofia

Bilaga 3

E-post intervju med Anders Jönsson forskare Malmös Högskola

Den 29 april 2008

- Vad tycker du brister i den nya betygsutredningen?
- Vad tycker du är positivt i den nya betygsutredningen?

När det gäller den föreslagna skalan kan ni se bilaga ”Ny_betygsskala”. Dokumentet var tänkt som en debattartikel i LR’s tidning Skolvärlden, men publicerades aldrig. Som framgår av texten är förslaget på ny betygsskala anpassat för urvalfunktionen, även om detta inte uttryckligen nämns. Dessutom motsägs Björklunds argument om att betygen ska fungera som motivation och information av forskningsresultat. Eftersom jag sysslar med lärande, och betyg enligt forskning har en negativ inverkan på lärandet, vet jag inte om jag har något direkt positivt att tillägga.

Faktum är att man säger sig införa fler steg för att betygsättningen ska bli mer rättvis. Men man kommer enligt förslaget inte att formulera fler steg, utan man kommer även fortsättningsvis att ha tre steg som är formulerade, medan övriga betygsteg blir någon underlig utfyllnad utan substans (dvs. det finns inga kriterier för dem). Detta innebär att vi får betygsteg som ingen egentligen vet vad de står för, vilket rimmar illa med talet om rättvisa. Forskning visar dessutom (som påtalas i bilagan jag skickade er) att ju fler steg man har, desto sämre blir tillförlitligheten (i ett målrelaterat system).

- Anser ni att förslaget är bra utrett och kan underbyggas av forskningsresultat? Varför?

Jag vet inte något i detalj om själva utredningen och eftersom politik inte är mitt område, är det svårt för mig att uttala mig om detta. Hör hellre med Bengt Selghed eller Jörgen Tholin, som ju analyserat tidigare betygsutredningar noggrant och kan jämföra med dessa. Däremot är det naturligtvis

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

anmärkningsvärt att man inte tillfrågat forskningen överhuvudtaget i denna viktiga fråga.

– I det nya betygsförslaget menar man att fler betyg skall öka motivationen hos elever, vad anser du om det påståendet?

Det finns en omfattande forskning kring motivation och bedömning, där det framgår att betyg och summativa bedömningar har negativ inverkan på den s.k. inre motivationen men gynnar en extern motivation och ytinriktat lärande

– Finns det starka skäl, utifrån er forskningssynvinkel, att byta betygssystem?

Det finns starka skäl att sluta använda betyg och istället satsa på mer nyanserad och systematisk bedömning, eftersom formativ bedömning bevisligen har kraftfull positiv effekt på elevernas lärande. Problemet är att sådan bedömning inte är sorterande, vilket behövs om man ska sortera eleverna för urval. Hur man ska lösa detta är emellertid en politisk fråga.

– Har du deltagit någon betygsutredning?

Nej.

– Anser du att forskare tillfrågas tillräckligt mycket i utredningar kring betyg?

Det är olika. Inför Lpo94 tillfrågades forskare för läroplansberedningen, men inte för betygssystemet.

Bilaga 4

E-post intervju med Jörgen Tholin forskare Högskolan i Borås

Den 15 maj 2008

Jag svarar kanske lite huller om buller men vill ändå utgå från två *motfrågor* till era frågor.

Ska vi införa ett nytt betygssystem?

Det menar jag att vi inte ska. Vad vi nu är i färd att göra är utöka antal betygsteg. Men betygssystemet är det samma. Det finns, menar jag och många forskare tre olika betygssystem.

* Normrelaterat (som ibland också kallas grupprelaterat), där individens prestationer bedöms i förhållande till andra individer i samma grupp som läst samma *kurs*.

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

* Målrelaterat, där individens prestationer bedöms i förhållande till ett i förväg preciserat mål.

* Individrelaterat, där individen efter sina förutsättningar jämförs med sina egna tidigare prestationer.

1994 gick vi från ett normrelaterat betygssystem till ett målrelaterat. Förslaget som finns nu tycker jag innebär en ganska liten förändring i jämförelse med de betyg vi har idag. I grunden är allt det samma.

Har det gjorts någon betygsutredning?

Det menar jag att det inte har gjort. Vad vi har är en departementsskrivelse. Och på sätt och vis tycker jag det är ganska logiskt att vi inte gör någon stor utredning eftersom vi egentligen inte ska göra några genomgripande förändringar. När vi 1994 gick över till ett nytt betygssystem * och det är egentligen det allvarliga * gjordes ett antal utredningar och försök men dessa var, menar jag mycket *enögda*. De rapporterade nästan bara om de positiva delarna om vi skulle införa ett nytt betygssystem. Och berörde bara flyktigt de nackdelar, eller svårigheter, som finns med ett målrelaterat betygssystem.

Anledningen till att vi nu går över från tre till fem steg är väl den kritik som elever och lärare riktat mot att det idag är för långt mellan stegen, dvs en elev kan utvecklas väldigt mycket, och ändå ligga kvar på ett G. Det finns ingen forskning som säger att det är bättre, eller sämre med fem steg än tre steg. Det finns inte heller någon forskning> som säger att eleverna får mer, eller mindre motivation beroende på hur många betygssteg vi har. En anledning till detta är naturligtvis att det i princip inte går att göra den typen av vetenskapliga undersökningar

* låta hälften av Sveriges elever få tre steg och hälften få fem steg och se vad som händer. Samma gäller om vår älskningsfråga i Sverige: i vilken årskurs ska eleverna få sitt första betyg? Där kan man konstatera att eleverna i Sverige får sina första betyg senare än något annat land, åtminstone i västvärlden. Men det är ju svårt att hävda att svenska elever lär sig väldigt mycket mer, eller väldigt mycket mindre, än andra länder där elever får betyg tidigare.

Sammanfattningsvis tycker jag inte att frågan om hur många steg vi har är en fråga för forskare att besvara. Det är nog politiker som ska göra det för det handlar mest om vad man tycker är lämpligt.

Slutligen: jag själv aldrig medverkat i någon betygsutredning.

Bilaga 5

E-post intervju med Bengt Selghed forskare Högskolan Kristianstad.

Den 19 maj 2008

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

– Vad tycker du brister i den nya betygsutredningen?

Denna fråga är inte lätt att skriftligen besvara. För att ge er en möjlighet att förstå vad jag anser bifogar jag en artikel som ännu inte är publicerad. (se attachment). Problemet är i kortversion, som jag ser det att man börjar i fel ände, nämligen med den tekniska konstruktionen, istället för att först besvara frågorna *vad* som ska betygsättas och *hur* detta ska göras. Eftersom intentionen är att få till stånd en rättvisare och mer likvärdig betygsättning är jag övertygad om att man går bet på uppgiften med nuvarande förslag till ändrad betygsskala.

– Vad tycker du är positivt i den nya betygsutredningen?

Vet inte om det är något som är positivt. Skulle i så fall vara att man insett att något måste göras med det nuvarande betygssystemet, då inte heller detta fungerar tillfredsställande. Men det kräver ett ganska långt svar. För att få en inblick i hur jag ser på det nu gällande betygssystemet hänvisar jag till min hemsida och länken Publikationer. Bifogar också några artiklar som berör denna fråga.

– Anser ni att förslaget är bra utrett och kan underbyggas av forskningsresultat? Varför?

Mig veterligen finns inte enda referens till aktuell betygsforskning i förslaget, inte heller har forskare adjungerats till utredningen.

– I det nya betygsförslaget menar man att fler betyg skall öka motivationen hos elever, vad anser du om det påståendet?

Se min artikel.

– Finns det starka skäl, utifrån er forskningssynvinkel, att byta betygssystem?

Beror på vilket syfte man har med betyg och vilken/a funktioner de ska fylla. Se också artikel.

– Har du deltagit någon betygsutredning?

Nej.

– Anser du att forskare tillfrågas tillräckligt mycket i utredningar kring betyg?

Ibland tillfrågas forskare, men oftast lyser forskningen med sin frånvaro.

Bilaga 6

Opublicerad artikel av Anders Jönsson och Gunilla Svingby

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

En ny betygsskala

En av de frågor som diskuterades mest, när förslaget om fler betygssteg presenterades, var huruvida det faktiskt var sju steg som tidigare meddelats eller om det *egentligen* var sex steg (och ett streck). Men spelar det egentligen någon roll hur många steg man har? Svaret på denna fråga beror naturligtvis på vilken funktion betygen förväntas fylla. Enligt Björklund finns det tre syften med den nya betygsskalan: (1) det ska ”löna sig att plugga” samt att betygen ska (2) synliggöra elever med svårigheter och (3) ge tydlig information till elever och föräldrar. Men det är tveksamt om betygen verkligen kan uppfylla dessa syften.

När det till exempel gäller att det ska ”löna sig att plugga” finns det flera problem. Ett sådant problem är att strävan efter högre betyg kan bli ett ständigt gäckande mål, snarare än en belöning för elevens arbetsinsats. Detta är en följd av att kraven ofta höjs successivt. Om man har betyget C (för att använda den föreslagna skalan) i årskurs 6, och pluggar för att förbättra sina kunskaper till nästa år, är sannolikheten stor att man ändå får samma betyg i årskurs 7. Detta eftersom kraven för det högre betygsteget har höjts mellan årskurs 6 och årskurs 7.

En annan sida av problemet är att det är just ”plugg” som ska belönas. Men som många har pekat på, kommer vårt samhälle knappast att klara sig i den globala konkurrensen om vi framför allt prioriterar ”plugg” som underlag till goda betyg. I ett annat sorts samhälle kunde det möjligen vara lönsamt att en stor del av befolkningen lärde sig att ”jobba på” och ”plugga”, men i dagens och morgondagens samhälle behövs unga människor som är bra på att tänka själva och att skapa nytt. Vi behöver människor som har lärt sig att vara kreativa, innovativa och kritiska. Då måste betygssystemet premiera sådana kvaliteter redan i skolan – och inte bara ”plugg”. Svensk forskning visar dessutom att det finns samband mellan att elever satsar på att plugga till höga betyg och att de nöjer sig med att återge okritiskt.

Ytterligare ett bekymmer med utgångspunkten att det ska ”löna sig att plugga”, är att det visat sig att belöningar (och detta gäller såväl betyg som andra typer av belöningar) tenderar att leda till att själva belöningen hamnar i fokus istället för jobbet, kunskapen eller vad det nu kan handla om. Det finns studier som klart visar att man gör ett sämre jobb om man motiveras av belöningar, än om man upplever jobbet som meningsfullt. Forskare har till exempel visat att studenter är väldigt uppfinningsrika när det gäller att försöka skaffa sig så bra betyg som möjligt med så liten arbetsinsats som möjligt, och detta påverkar lärandet negativt.

Betygens andra funktioner - att synliggöra elever med svårigheter samt ge tydlig information, är också djupt problematiska. Det beror på att betyg är så onyanserade, eller ”trubbiga”. Genom att sammanfatta elevens prestationer i ett enda ord, eller en bokstav, tar man bort så mycket information att informationen blir nästan meningslös: Vad är det egentligen som är bra eller dåligt? Vad kan göras bättre? Betyget kan då istället få en symbolisk betydelse genom att man som elev med hjälp av betyget identifierar sig som ”svag” eller ”begåvad”. Betyget kan på så sätt påverka elevens självbild. För betygssystem som innehåller en gräns för att bli godkänd, tillkommer dessutom ett speciellt etiskt dilemma: Hur kan vi försvara att vi

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

(genom skolobligatoriet) tvingar in barn i en verksamhet som klassar dem som ”icke godkända”? Eller en verksamhet som ger som resultat att de inte har godkända kunskaper!?

För att återvända till frågan om betyg som redskap för att ge information, och därmed om betygens pedagogiska värde, kan man konstatera att det måste finnas en tydlig koppling mellan elevens prestationer och omdömet, ifall betyget ska kunna utnyttjas som utgångspunkt för lärande. Detta är emellertid svårt att åstadkomma med samlingsomdömen, vilka dels refererar till flera olika prestationer som eleven gjort under en längre tid (t.ex. en termin), och dels innehåller en fas (dvs. själva sammanvägningsprocessen) som ofta är dold för eleven.

Som framgår av ovanstående, är det alltså tveksamt om betygen kan uppfylla de syften som man tillskrivit dem. Dessutom finns det andra metoder som kan uppfylla samma syften på ett bättre sätt. Det handlar i första hand om att göra en systematisk bedömning av elevernas kunskaper. En bedömning som:

(1) utgår från väl definierade kriterier, och därför kan ge den detaljerade information som krävs för att synliggöra elevers kunskapsluckor, samt

(2) hela tiden är tydligt kopplad till elevernas aktuella prestationer (till skillnad från eleven som person), och därmed inte sammanfattas till ett samlingsomdöme.

Det finns emellertid ytterligare ett syfte med betyg, som inte nämns av Björklund och som vissa menar är den enda anledningen att ha betyg överhuvudtaget – det vill säga sortering för urval. Ett rättvist urval var till exempel anledningen till att de relativa betygen infördes en gång i tiden. Det är därför spännande att notera att urvalsfunktionen inte ens nämns i samband med att man presenterar en ny betygsskala.

Om man betraktar den föreslagna betygsskalan ur ett sorteringsperspektiv, ter sig den utökade skalan genast rimligare. Ju fler ”högar” – betygssteg – att placera eleverna i, desto bättre sorteringsförmåga. Men förslaget innebär samtidigt att man ska behålla dagens målrelaterade system, vilket inte alls är anpassat för sortering (det tidigare relativa betygssystemet var väl anpassat till detta syfte, men system som jämför och rangordnar eleverna har å andra sidan visat sig ha negativa effekter på elevernas lärande). Målrelaterade system som det nuvarande svenska är inte särskilt bra ur sorteringsynpunkt, vilket dels beror på att det är svårt att språkligt formulera flera betygsnivåer, men också för att det visat sig att osäkerheten i bedömningen ökar med antalet nivåer. Forskning visar entydigt att om man vill ha en rimligt stor överensstämmelse mellan olika lärares bedömningar, bör man inte ha fler än två nivåer (t.ex. godkänt/icke godkänt). Tvärtemot vad som är den allmänna uppfattningen, visar forskning alltså att det inte blir lättare att sätta rättvisa betyg med fler steg, utan snarare tvärtom.

Att konstruera ett betygssystem görs dock inte enbart (och ofta inte alls) utifrån forskning och rationella skäl utan utifrån ideologiska ställningstaganden. Det finns därför anledning att

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

misstänka att ett betygssystem med sju steg (eller sex och ett streck) införs från och med årskurs 6, oavsett om betygen kan uppfylla de uttalade syftena eller inte.

Anders Jönsson

Gunilla Svingby

Malmö högskola

Bilaga 7

Opublicerad artikel Bengt Selghed

Skal(a) utan innehåll – om förslaget till ny betygsskala

I februari 2008 presenterade utbildningsminister Jan Björklund ett förslag till ny betygsskala för grund- och gymnasieskolan. Fem steg, A-E, ska indikera godkända resultat och ett steg, F, icke godkänt resultat. Om underlag för bedömning helt saknas, orsakat av hög frånvaro, ska betyg inte ges. Istället ska detta markeras med ett horisontellt streck.

Förra gången, i början av 1990-talet, skedde framtagningen av läroplaner och ett nytt betygssystem i två olika församlingar, en betygsberedning och en läroplanskommitté. Ett liknande förfarande tycks gälla även nu. Förslaget till ny betygsskala har redan presenterats. I nästa skede ska en översyn och revision av läroplaner och kursplaner göras. Man börjar alltså med betygsstegen, för att senare utarbeta nya eller reviderade läro- och kursplaner. Tågordningen förefaller minst sagt märklig!

Läro- och kursplaner har funktionen att ange de mål som ska styra och genomsyra skolverksamheten, medan betygssystemet anvisar på vilket sätt målen ska utvärderas. Det borde därför vara självklart att staten först beslutar om vilka mål som ska gälla, det vill säga *vad* eleverna ska förvärva kunskaps- och färdighetsmässigt. När detta är klargjort, är det lämpligt att ge sig i kast med frågan *hur* detta kan bedömas och betygsättas. Betygssystemets utformning påverkas naturligtvis av *vad* som ska bedömas och *hur* detta kan ske.

Samhällsdebatter har som syfte att allsidigt informera och ge medborgarna kunskap om och insikt i aktuella frågor. I betygsfrågan ges sällan denna möjlighet, trots dess ständiga aktualitet. Naturligtvis är det positivt att denna fråga lyfts fram i media, men noterbart är sättet på vilket debatten förs. Oftast domineras debattprogrammen av å ena sidan politiker, å andra sidan fackliga representanter samt eventuellt någon representant för skolan och dess elever. Debatten stannar ofta på en ”ytlig” tyckarnivå.

Innehållet koncentreras kring det som gemene man känner igen, nämligen välkända aspekter på bedömning och betygsättning. Ideologiska ställningstaganden och personliga tyckanden får företräde framför vetenskapligt grundad kunskap. Trots det framhålls, inte minst av politiker, vikten av att vi måste ha ett utbildningssystem som ger goda

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

förutsättningar, för att Sverige ska kunna hävda sig som kunskapsnation. Forskning anses då vara en viktig grund, men i betygsfrågan lyser forskningsresultaten med sin frånvaro. Därför får inte heller betygsfrågan någon lösning.

Har Björklund inte förstått grundtankarna och de antaganden nuvarande betygssystem vilar på? På Utbildningsdepartementets hemsida sägs under rubriken *Frågor och svar om en ny betygsskala*, varför nationellt utformade kriterier inte kommer att anges för betygsstegen D och B:

Ett skäl till att det inte utformas nationella betygs-kriterier för alla betygssteg är att det är mycket svårt att konstruera betygs-kriterier i fem steg så att de kvalitativa skillnaderna blir tillräckligt tydliga.

Här uppdagas och erkänns problemet öppet, men överlämnas tydligen till lärarna att lösa. Påståendet att precisionen i lärares bedömningar och betygsättning kommer att öka med fler betygssteg, samtidigt som man medger svårigheterna att språkligt kunna formulera kraven för dessa, blir därför ett slag i luften.

Kraven för de olika betygsstegen (kriterierna) ska ju spegla en kvalitativ kunskapsutveckling, där avstånden mellan de olika betygsstegen inte kan förutsättas vara lika långa. Kvaliteten i varje betygssteg ska framträda för sig själv, samtidigt som det ska utgöra en förutsättning för det därpå följande betygssteget. Kraven i kriterierna utgörs inte av sak- eller faktauppgifter utan ska beskriva en mer utvecklad förståelse, som ska visa sig i form av förmågor och kompetenser beträffande det aktuella innehållet i ämnet eller kursen. Faktakunskap är naturligtvis en självklar byggsten för en ökad förståelse. Problemet som uppstår är dock, att det inte går att räkna fram elevens medelbetyg i ett sådant system, då den information som betygen kan ge inte möjliggör detta.

Att därför i meritvärderingssammanhang, det vill säga när eleverna söker vidare till gymnasieskolan eller universitet och högskolor, tilldela betygsstegen numeriska värden, (10 = E, 12,5 = D, 15 = C, 17,5 = B, och 20 = A) som anger att avstånden mellan betygsstegen är lika stora, ger en osann bild av vad betygen i ett kvalitativt system kan visa. Att utöka betygsskalan med fler steg underlättar inte betygsättningen, utan försvårar den. Speciellt då det krävs att betygen ska vara jämförbara för att kunna användas vid urval till fortsatta studier. Upplevelsen att betygsättningen blir mer rättvis och likvärdig med fler betygssteg är därför vilseledande. Istället uppstår fler gränsdragningsproblem. Men illusionen, att fler steg ökar precisionen i betygsättningen, frodas.

Att motivera införandet av fler betygssteg i ett sådant system med att eleverna kommer att anstränga sig mer är en viktig aspekt på betygens funktion, men innebär samtidigt att möjligheten till en rättvis och likvärdig betygsättning ytterligare äventyras. I debatten värjer sig Björklund, genom att hävda att lärare, elever och till och med lärarnas fackliga organisationer önskar fler betygssteg. Att lärare inte erbjudits möjligheter att fullt ut förstå och anamma de antaganden och principer det nuvarande betygssystemet bygger på förbigås med tystnad. Om så hade skett, kanske opinionen för fler betygssteg vänt? Samtidigt finns förhoppningsvis medvetenheten om, att olika utredningar samt en allt livligare forskning

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

entydigt pekar på hur svårt det är att få till stånd en rättvis och likvärdig betygsättning i nuvarande betygssystem, vilket är nödvändigt med tanke på urvalsfunktionen.

Av förslaget framgår det med önskvärd tydlighet, att Björklund inte förstått eller inte vill förstå den problematik lärare kommer att ställas inför. Det tycks föreligga en okunnighet om eller ovilja att acceptera vad ett betygssystem, där språkligt formulerade kvaliteter i kunnandet ska bedömas innebär och en bristande insikt i vad kriterierelaterade bedömningar är avsedda för. Mest utsatt i ett sådant system blir eleven, då betygen påverkar elevens fortsatta studiemöjligheter.

Kanske kommer det framtida betygssystemet att innebära en återgång till en bedömning och betygsättning av detaljerade kunskapskrav i respektive ämnen och kurser som på ”objektiva” grunder kan kvantifieras och mätas? Om så blir fallet förskansar man sig bakom en naiv inställning i betygsfrågan. Att hänge sig åt traditionella bemästringsstrategier och nostalgiska lösningar hör hemma i det förgångna samhället, en svunnen epok i det nuvarande svenska utbildningsväsendets styrdokument. Förslaget till ny betygsskala är därför ”ett skal eller rättare sagt en skala utan innehåll.”

Bengt Selghed

Fil dr och betygsforskare

Bilaga 8

Telefon intervju med Christian Lundahl betyg och bedömningsforskare på Uppsala universitet

Den 5 maj 2008

Längd: ca 30min

– Har du varit delaktig i processen till detta betygsförslag?

Nej

– Vet du om någon annan betygsforskare blivit tillfrågad eller deltagit?

Ja, sakkunnig Kristian Ramstedt var med. Men han hoppade av efter 7-8 månader. Han var där som sakkunnig. Han var den som var forskar anknytningen i gruppen. Men om man tittar o slutrapporten så av alla referenser som finns i referenslistan, alltså vad olika forskare kommer fram till, så refereras de ingenting till dessa i texten. Man bör ändå behålla referenser i texten. Olika eventuella kritiska infallsvinklar faller därmed bort.

– Var det därför som Kristian hoppade av gruppen?

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Ja jag tror det delvis. Dels det men också för att det inte var några bra förutsättningar för direktiven var ju redan fast.

– Vad tycker du om direktiven?

Min känsla är väl att direktiven är mer låsta vid detta förslag än andra betygsutredningar. Skillnaden är också att i andra utredningar har man haft mer utredningar och expertutredningar innan direktiven. I förra utredningen till exempel, då utgick man från aktuell forskning och tog upp problem och förtjänster som finns. Man utgick från aktuell forskning och tog upp både för- och nackdelar. Så den här utredningen gick mycket fortare. Överlag så känns inte detta förslag lika genomarbetat för man tog inte in lika mycket forskning.

– Har forskare varit mer delaktiga i processer liknande denna tidigare i historien?

De var en utredning som hette, tror jag, ds:1990:60, de var en departements prepromemoria. De var en expert utredning under ett år med bara forskare. Den användes som ett underlag till direktiven till en mer politisk utredning som arbetade i två år. I den undersökningen experimenterades det lite fram och tillbaka. Det blev ett lite vimsigt slutförslag men de tog ändå med forskningsresultat. Utifrån expertutredningen kunde man konstatera att betyg i sig inte gör att elever lär sig mera och att det mer är de duktiga eleverna som motiveras av betyg och inte de svaga eleverna. Utan den slog fast att man skall jobba mer på läroplans innehåll samt att betyg först skall komma i nian. Så baserat på utredningen kom det direktiv ifrån sossarna till nästa utredning. Men ungefär ett år senare blev de regeringsskifte så då förändrades direktiven av Beatrice Ask som var skolminister. Ask gav tilläggsdirektiv att det skulle ges betyg ifrån sexan och att det skulle bli fler betygssteg. Det finns ingen forskning bakom hennes direktiv. Utan det har istället varit en tydlig linje som borgerlig politik har följt hela tiden. Men den baseras inte på någon forskning utan har mer på den syn som de har på skolan och alltid haft.

– Hur har det historiskt sett ut med politiska linjer i sådana här processer?

När man införde grundskolan 1962 så sattes de fem steg i betygsskalan och då var man ganska överens om det mellan partier. Det blev en strid mer framåt 70, 80 talet. Då kritiserades betyg väldigt strakt. Man ville ha bort betyg helt och håller från vänster sidan. De blev en strid mellan partierna då. Sen har jag också fått frågan av elevorganisationer så jag vet att det fanns elevorganisationer som länge drivit att vi skall bli av med betyg.

– Vilka var elevorganisationerna?

SVEA var ett samordnat elevråd, jag vet inte som de finns länge för jag har inte hört av dem på länge. Men det var mer elever från gymnasieskolan. Sen fanns

”Det ska löna sig att plugga”

- En undersökning av processerna bakom det nya betygsförslaget (Ds 2008:13), samt tidigare betygsskiften, utifrån aspekter såsom politiska ideologier.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

de också en elevorganisation i grundskolan som länge var för ett avskaffande av betygen. En elev hade frågat sossarna om betyg och då hade Göran Persson sagt att det är ett politiskt självmord att säga nej till betyg. Så då hade man ju redan accepterade då betyg.

– Så forskare har tillfrågats mer i tidigare utredningar än i denna utredning?

Man brukar säga att det finns två olika typer av utredningar, expertutredning och parlamentariska. Expertutredning var ju en sådan utredning som Ds1990:13 medan en parlamentariskt utredning skall ha representanter från olika partier.

Den nya utredningen är en slags departement utredning som är väldigt präglat och styrt av direktiven och departementet. I och med att den sakkunniga hoppade av sen också. Den saklige var chef på skolverket, så han var väl ganska sakkunnig. Men min huvudkritik är att har inte tagit med någon negativ forskning. Fast att det internationellt har kommit mycket forskning om kunskapsbedömning. Det handlar om att man kan använda kunskapsbedömningar på ett välgit bra sätt, att kunna göra något positivt av bedömning. Det har inte tagits upp i utredningen.

– I vilket land gör det mycket betygsforskning, gör vi i Sverige mycket betygsforskning?

Nej, de är inte så mycket forskning i Sverige. Det har väl börjat komma mer forskning. Först runt typ 2003 började man forska mera innan var de mer sporadiskt. Men man forskar inte så mycket om betyg utan man talar mer och mer om bedömning och kunskapsbedömning. Betyg är typiskt svenskt. I andra länder sker antagning mycket mer genom muntliga eller skriftliga prov. Så Sverige är ganska unikt med att låta folk komma in på sina betyg. Att betyget spelar så stor roll samtida som att man inte forskat så mycket. När man talar om bedömning så finns det summativa och formativa sätt att bedömma. Summativa är det som vi har i Sverige, som sätts i slutet av terminen. Summativa betyg främjar inte lärandet utan mer formativa betyg är bättre. Det kan främja lärandet bättre

– Tycker du att vi är i ett behov av att byta betygssystem?

Nej, jag ser inga skäl till att byta system. Det viktigaste är inte betygen utan att stärka lärarkåren. Nu inför man mer nationella prov och ställer större krav på att lärare skall sätta mer betyg och tidigare. De kan få en motsatt effekt. Istället så stryker man friheten för lärarna och får en svagare lärarkår. Regeringen pratar om att stärka lärarens roll men samtidigt så ger de stramare direktiv. Medan i Finland har man en motsatt inställning. Mer frihet till lärarna och en skola som är fri från politik.

– Är det lärare som blivit tillfrågade i undersökningen till det nya betygsförslaget?

Nej, utan de har ju utgått från andra länders betygsskalor och har skissat fram nåt. Man kan ju tänka sig att de har frågat många, men inte som en undersökning. Men när man väl har bestämt sig för att ha sex steg och pratar med lärare, då kanske det är svårt satt säga emot. För de uttrycker ju att de har stort stöd, men det är ju först efter förslaget redan är lagt. Sen är ju de som frågas inte egentligen så insatta i forskningen i ämnet. Även att de skulle acceptera att man inför en steg till i betygsskalan. Så behöver man inte göra om hela systemet och lägga betyg redan från sexan. Det kan jag inte se någon mening med.

– Vill du att man skall avverka betyg helt?

Vet inte, men skall jag vara helt ärlig så kan jag inte helt se vad de behöv för. Det enda som bevisligen är bra med betyg är ju funktionen för urval. Så på gymnasiet kan man kanske inte komma ifrån det. Men sett ur ett lärande perspektiv så finns de mycket bättre sätt att stimulera elever än betyg. De finns ju friskolor som inte har betyg. Samt att man på dagis och upp till sexan så har ju elever jobbat på utan betyg och det funkar ju. Men orosmomenten kring motivation utan betyg håller inte. Men urvalsmomentet kan man ju inte komma ifrån. I nian behövs det för att komma in på gymnasiet, men man ger det i åttan för att eleverna skall kunna vänja sig. Dock så är det inte så svårt att komma in på gymnasiet. Det är mest i Göteborg, Stockholm och Malmö som det är konkurrens. Men egentligen kanske det inte behövs ett urval till gymnasiet annars. Problem med betyg är också att urvalet till universitet inte är jätte viktigt. En skrift som heter mellan ”myt och verklighet” visar att det finns fler utbildningar som har fler platser över än de som har för många sökande. På många program kommer alla som söker in eller så har alla lika höga betyg så man ändå måste lotta eller ha någon andra urvals instrument vilket gör att betygs om urval inte blir så viktiga. Då får de inte den funktionen de borde få.